

CVIČENIE UMU A REČI

čili

Názorné vyučovanie.

Pre učiteľov a rodičov

spísal

Jozef Zelliger,

správuvedúci prof. na kráľ. kat. preparandiji v Trnave.

I. názorný kruh.

Cena 45 kr.

Vlastnosť nakladateľa.

V Skalici, 1874.

Tlačou a nákladom Fr. X. Škarnicla synov.

69 43/18

CVIČENIE UMU A REČI

čili

Názorné vyučovanie.

Pre učiteľov a rodičov

spísal

Jozef Zelliger,

správovedúci prof. na kraľ. kat. preparandiji v Trnave.

I. názorný kruh.

Vlastnosť nakladateľa.

V Skalici, 1874.

Tlačou a nákladom Fr. X. Škarnicla synov.

Slovenská pedagogická knižnica
Bratislava

Sign.

Prir. čís. P153304

H 451. 11 (15)

Wood.

Cvičenie umu a reči.

Cvičenie umu a reči, alebo cvičenie smyslov a reči, čili názorné vyučovanie, je nám všetkým natolko známe, že sa jeho odporúčanie a uvedenie do škôl za zbytočné uznáva. Toto pomimo nás aj školský zákon r. 1868. učinil tým, že cvičenie toto medzi riadne predmety postavil. Jako riadny predmet vyučuje sa v prvej a druhej triede, v ostatných triedach ale svoj úkol (rollu) spojene s druhými predmety hraje. Povedám, že za zbytočné považujem o tomto cvičení — berúc ohľad na užitočnosť — slovo šíriť, nie je ale zbytočné povedať o ňom: že sa toto cvičenie v našich školách tak nepestuje, jako by sa malo.

Cvičenie umu a reči je nám dľa mena známe, ba aj zo skúsenosti vieme o ňom dačo povedať; menej je nám ale známe jeho preberanie a postup preberania. A prečo to? ~~Tu zastanem, bo by sa mi na oči hodiť mohlo, že podozrievam.~~ Tak ďaleko sme neprišli, žeby sme si dačo ~~nevinne a nezaslúžene~~ na oči vyhadzovali. ~~Moje celé upodozrievanie v to známe porekadlo sa schodí a sústredňuje: „kde ničoho niet, tam nehľadaj.“~~ Či nevravím pravdu? Ktoby to bol mohol od nás žiadať, keď sme doteraz ničoho v rukách nemali. To, čo nám cudzie národy podávaly, to buď pre nás ešte nebolo, buď nám to bolo neznáme. Naše prípravovne — je pravda — vymeraly cestu, po ktorej by učiteľ kráčať mal k cieľu, ale ~~volky nevoľky~~ uznajme hriech, že sme im nedali do ruky rukovodiča. Vietor duje, a víchór mnohokrásy aj tie najsilnejšie stromy vyvráti. Sú snád toho ešte aj druhé príčiny, tieto ale spomínať opomíniem. Vys. vláda síce už ~~odpomohla tomuto nedostatku, ale nám predca dôkladne~~

nespomohla. Nahliadnuc teda do očí tejto súrnej potreby, podávam vám drahí bratia dielko toto s tým poznamenaním, že ono je nie môj vynálezok — môj plod, ono je len čiastočne osvojená vedomosť, z viac studníc menaj toho čerpaná. Či snáď pomocná kniha, od vys. vlády vydaná, je originálne dielo? Ktoby si to len myslel, veľmi by sa mylil. Látka v nej je posbieraná. Aj v tejto knihe sa najdú pôvodné kusy, tyto sú tiež počas môjho účinkovania nadobudnuté skúsenosti. To, čo je posbierané, je výsledok čítania zväčša cudzozemských do školského oboru siahajúcich diel. Týmto si nechcem vydobyt' chvály a zásluhy, bo aj tie najlepšie diela majú ruby, a z tých najhorších sa dakedy mnoho môžeme naučiť. Nad tým sa azdaj mnohí zastavia, keď som povedal, že to, čo je posbierané, z cudzozemských kníh je posbierané a pre nás prepracované a usporiadané. Našinské, do tohto odvetvia siahajúce diela sú tiež zo zahraničných kníh vzaté; hej, aj tie najnovšie a najznamenitejšie sú taký tovar. Prečo by sa mal teda človek zpancharteného pridržiavať diela, keď pôvodného *Kellner-a*, *Dencel-a*, *Ohler-a*, *Wrage-ho* atd. pri ruke má

* * *

(Cvičenie umu a reči bolo doteraz „cvičením smyslův a reči“ a aj „názorným vyučovaním“ pomenované. Ale pomenovanie toto bolo veľmi chybné. Bo, keďby mal človek jeho päť smyslův jakokoľvek vzdelaných, reč a srdce by byly ale na stupni malichernom, jaký ošoh by z toho mal?) V reči sú zahrnuté všetky vedomosti a v srdci všetká vzdelanosť. Vedomosť má svoj základ v reči, vzdelanosť v srdci. (Vzdelané srdce menuje sa *nábožným*). Heslo našich škół nech je: *osvietenosť, čnosť a nábožnosť*. V tomto trojom väzí spása národov. Toto troje nech nás vedie k vedám. Toto buď našou hviezdou. Brúsiť rozum, šlechtit' cit i srdce a myseľ pozdvihnúť k Bohu. Vedomosť bez nábožnosti je nie telo bez kostí, lež telo bez duše.

Školské vyučovanie musí sa v počiatočných školách s cvičením umu a reči započatá v prvých dvoch rokoch (v prvej a druhej triede) pri druhých predmetoch vo zvláštnych hodinách udeľovať. Týmto pravidelne vymieraným cvičením kladie sa základ nie len k neskoršiemu vyučovaniu reči, lež činia sa dietky zvlášte spôsobilými k vyučovaniu iných školských predmetov. Skrz tyto cvičenia vovedie sa dieťa zo života familiárneho do života školského, z ľubovolnej hry do usporiadanej roboty; ony rozoženú falošné detské mienky o škole, následkom čoho si dietky školu ^{obľúbajú} zamilujú, vzbudiac v duchu dieťaťa vľohy, bez ktorých sa školské vyučovanie ani len myslieť nemôže.

Cvičenia umu a reči netvorí žiadon samostatný predmet jako: čítanie, počtovanie atď.; ony len pripravujú dietky k vyučovaniu; navzdor tomuto musia sa ony predať dľa ustáleného rozmeru (plánu) viesť a látka k tomu sa musí z názorného kruhu dieťaťa vybrať. Ponevác sú tyto cvičenia následkom školského zákona medzi riadne predmety postavené, už preto sa ony v počiatočnej škole nieže pohrešovať, bo to zákon netrpí, lež svedomite udeľovať musia. Keďby sme ich len tak — jako sa povedá — povrchno prebierali: povstala by v celom vyučovaní nezapravitelná mezero, ktorú by ani ten najspôsobiljší učiteľ nebol v stave zapraviť.

Reč.

Reč je prostriedok ^{ovetelnyho rozjmaria} duševnej premávky medzi človečenstvom; bo pomocou reči sdelujeme si svoje myšlienky a pocity. Reč je prostriedok veškerého vzdelania, sväzok spoločenského života, miera stupňa vzdelanosti, na ktorý sa národ vyšinul. Ponevác reč s myšlienkami v bezprostrednom stojí spojení: bez dokonalej známosti reči nie len, že druhých myšlienky pravo a čisto nepochopíme, lež ani svojim vlastným myšlienkam a citom určitý, pravý a jasný výraz dať, ba ani zásobu duševných

názorov šíriť, nasledovne ani seba cvičiť, ani druhých vyučovať nemôžeme. Vediať toto, za dostatočné ospravedlnenie držíme tú hlásanú výpoveď: že náboženské a materiálne vzdelanie dieťaťa od jeho vyvinutia a zbehlosti v reči závisí (a že sa týmto (tak) i odsúdiť dá. ~~Pri-
vedenie dieťaťa k poznaniu národného života a vzdelania dá sa len skrz vycvičenie sa v reči dosiahnuť.~~ Len tak môže človek do druhého rečou a písmom vyjadrených, myšlienok vniknúť, keď sa mu podarí vniknúť do ducha materskej reči. Násilnej do škôl tisknutie cudzých rečí na ^{mysel} újmu materskej, musí sa z tohto stanoviska za nesmysel považovať. Naši polovzdelanci sú ľudia z takýchto škôl vyšli. ~~V terajších časoch požiaduje sa od každého občana vlasti dokonalá zbehlosť materinskej reči, kde tohoto niet, tam je i vlasť i cirkev vo svojom vplyve hatená.~~ Nech sa dieťa dnes zajtra na jakékoľvek postavenie v občanskom živote vyšvihne, musí sa vedieť dobre vyjadriť, musí svoje myšlienky nie len písmom, lež hlavne slovami na javo dať, chce-li vo svojom povolani cieľa dôjsť. ~~Toto požiaduje od nás terajší duch času. Má-li sa školské vyučovanie dariť, vzdelávanie reči je nie k prenechaniu, bez tohoto pôjdeme v osvetu račím krokom, a žiaci nebudú v stave učiteľové vysvetľovania ani pochopiť, ani rozumieť, tým menej si ich osvojiť.~~ Vzdelávanie reči je ten samojediný základ ostatných predmetov. Bez reči sa ani písať nenaučíme, bo i k písaniu je vzdelanosť reči potrebná. Nemyslí sa tu ná zovňajší cieľ písania, bo k tomuto len ruku a oči potrebujeme; myslí sa ale vnútorný cieľ, ku ktorému mimo rúk a očí vzdelanie reči je nevyhnutne potrebné. A jaký účel majú školské čítanky? Žiadon iný, jako cvičenie sa v reči; ostatnie predmety tiež ten istý účel majú. Pokrok školský dá sa v ktoromkoľvek predmete od vzdelania v reči spravodlivo posúdiť. Počítajú-li dietky dobre, to je znamením vzdelania reči; rozumejú-li zeme- deje- a prírodopisu, rozumejú aj reči atď.

Toto platí o všetkých predmetoch. A čo tie dietky, ktoré dráhu vyšších škôl nastúpia a neboly v materinskej reči v počiatkových a stredných školách vyučované a vzdelávané, čo tie tam dokážu? Tieto budú vždy pokulhávať, bo vzdelanie reči bere zárodok z počiatkových škôl, a na vzdor všetkým klassickým vedomostiam povlečiu táto vadu so sebou do hrobu. Takáto slabosť v reči, nedá sa vo vedomostach zbehlému človekovi ani prehliadnuť, ani vyhovoriť, tým menej odpustiť.

Verím, že toto postačí, abych p. p. učiteľov presvedčil a im dokázal, jak potrebné a dôležité je vzdelávanie reči v škole počiatkovej, k dosiahnutiu čoho nič inšie, len dobrá vôľa a vytrvalá usilovnosť sa požiaduje.

Táto úloha počiatkových škôl nemá žiadnych hraníc, a ľahko sa dá dosiahnuť ten výsledok, ktorý sa od nej požiaduje; naprotiva zas není to tak ťažko, jako si to mnohí považujú.

Ku vzdelaniu reči materinskej patria všetky predmety, ktoré sa v počiatkovej škole prednášajú; hlavne ale patrí sem mluvenie, čítanie a písanie. Že tyto predmety k tomu patria, to prezradzuje už ich názov. Ostatne ku vzdelaniu reči počítujú sa v najnovších časoch všetky počiatkovej školy predmety.

Dieťa, ktoré do školy prišlo, už mluviť vie; jeho mluvenie je ale také, že aj na tie najľahšie otázky „ani slano, ani masno“ odpovedať není v stave. Prvá povinnosť učiteľová je teda, aby tým známosti, ktoré si dieťa so sebou do školy prineslo, pomaly rozširoval. Ktoré dieťa bolo tak šťastné, že sa s rodičmi často zabávalo, že ho mali ustavične pod dohliedkou, alebo vzdelanejším bolo sverené ľuďom: také dieťa je šťastlivé, bo požíva dostatočnú zbehosť v reči. Ale koľko takých dietok máme!

Účel vzdelania reči.

Vo vzdelaní reči má počiatková škola ta prijsť, aby dietky dobre pochopily, čo počujú mluviť; čo sa im

v písanej alebo tlačenej reči predloží, aby to rozumne a rozumno vyjadrene prečítaly; ďalej, aby myšlienky druhých, ktoré buď počuly, buď čítaly, tak jako svoje vlastné s druhým zdeliť v stave boli; toto zdelovanie cudzích myšlienok má sa buď ústne, buď písomne, ale predca tak stať, jako to požiadavky a obyčaj spisovateľská sebou prinášajú; aby sa nie len o tom, čo slyšaly a čítaly, lež aj o tom, čo si samy myslia, číta a vedia, vyjadriť vedely. Že toto vyjadrenie myšlienok nemá byť násilné alebo pretrhované, lež bežné, plyné, samo sebou sa rozumie.

Táto požiadavka, keby sa jej medze v cestu nekladly, bola by veľmi obšírna, a počiatočná škola nezodpovedala by na tento spôsob nikdy svojej úlohe. Na svete je ale všetko obmedzené. Od počiatočnej školy požiaduje sa vzdelanie reči jedine v tom obvode, nakoľko tomu duševné vlohy dieťaťa a látka názorného kruhu jeho zodpovedajú; hlavne má ona len základ položiť ďalšiemu vzdelávaniu a tomu, čo dnes zajtra ku cirkevnému a občanskému životu každý človek súrne potrebuje.

Z tohto stanoviska vzdelanie reči posúdac, rozpadne sa účel jej na dvoje:

1.) Dieťa musí byť schopné, všetko to, čo slyší alebo číta, ľahko a pravo pochopiť a rozumieť.

2.) Musí byť ta dovedené, aby sa o všetkom, čo slyšalo, čítalo, samo si myslelo, cítilo a vedelo, súvisle, plynne, ústne a písomne v stave bolo vyjadriť. Tyto dve požiadavky má si počiatočná škola vo vzdelaní reči za cieľ vytknúť. K dosiahnutiu toho očakáva sa zo stránky dieťaťa *rozumnosť reči a vyluvnosť*. Toto sa jedno od druhého odlúčiť nedá; bo čomu nerozumíme, o tom sa ani čisto vyjadriť nevieme; a o čom sa vyjadriť nevieme, tomu zaiste — aspoň z väčšej čiastky — ani nerozumíme. To učitelia každodenne zkusujú. Keď žiak odpovedá, a hlavou sem tam krutí, často aj povie: „Ja to viem, ale

mi to teraz nemôže napadnúť;“ alebo „len keď bych prvé slovo vedel“ atď.

Prosriedky k dosiahnutiu účelu vo vzdelávaní reči.

Dľa udaného cieľa musíme na dve otázky odpovedať; a.) Jako sa má viesť dieťa k rozumnosti, a b.) jako sa má viesť k výmluvnosti reči? —

Na prvú otázku je ľahká odpoveď.

1. Všetci znalci a školskí mužovia sú o prosriedku privedenia dieťaťa v rozumnosť reči všeobecne usrozmenní; ono (dieťa) sa má k pozorovaniu a porozumeniu všetkého toho, čo mu reč buď v živých slovách, buď v písme poskytuje, ustavične privykať, jako aj k tomu, čo ono samo mluví a píše. Toto základné pravidlo má sa nie len pri mluvnici, lež pri ktoromkoľvek školskom predmete, slovom: pri veškerom školskom vyučovaní dôsledne (consequentne) previesť. Preto všetko to, čo dieťaťu pomáha alebo nad jeho názorný kruh padá, a ono sa k tomu vyučuje, poneváč (ho to nič nezaujima, na jeho vzdelanie reči škodne pôsobí; a naopak, všetko, čo ho duševne preniknúť môže, teda čo do jeho názorného kruhu padá, k čomu sa jako magnetom priťahnutým byť cíti a o čom sa ono všestranne vyjadriť (vysloviť) môže, vyvinujúč a vzdelávajúč) pôsobí na výmluvnosť a rozumnosť reči.

Hlavný prosriedok ku vzdelaniu rozumnosti reči je neodškriepitelne rozumné čítanie, ktoré zasť bežne (mechanické, plynné) čítanie predchádza. V ktorej škole dieťky rozumne čítať vedia, tam môžeme byť uistení, že rozumnosť reči je jich majetkom.

2. Na druhú otázku je už ťažšie odpovedať, bo sa tu mienky, jedna od druhej, veľmi rozchádzajú.

Predtým si mysleli, že na základe zdelovania mluvných pravidiel dá sa docieľiť výmluvnosť v reči ma-

terinskej; tyto náhledy ale zatracuje, odsudzuje a zapo-
vrhuje nepravý výsledok, ktorý každodenne skúsujeme.
Povážime-li, že dla takéhoto postupu a pokračovania musí
dieťa do mluvnicej skladby a mluvnicejch foriem umom
vniknúť: vzdelanie reči sa viac praktičnou stane logikou,
a není možno, žeby sme neprirodzenú a nepraktičnú
stránku tohoto postupu nenahliadli. Vtedy zameňovali po-
čiatočné školy s vyššími školami, materinskú reč s cu-
dzou rečou. Tu sa ale vonkoncom o žiadnej vede, tým
menej o naučení sa neznámej cudzej reči jedná, lež vý-
lučne o zdokonálenie sa v materinskej reči, ktorú už
dieťa dávno mluví. Pri vedeckom vyučovaní reči musí na
každý spôsob mluvnica na čele byt; toto sa ale pri vzde-
lávaní materinskej reči u dietok stat nemôže, a už aj
preto nie, lebo dietatu nechybí cit (smysel) jazyka; ono
vie rozoznať pravé od nepravého, len príčinu toho udat
nevie, prečo bolo to prvé dobré a druhé zlé. Opierujúc
sa na tento v dietatu sa nachádzajúci cit jazyka, o mno-
ho ľahšie a istotnejšie sa dá k cieľu poznania a vzdelá-
nia reči materinskej dojsť, než so zdeľovaním mluvnicej-
nych pravidiel. A toto sa, žiaľ Bohu, predca ešte i dnes
stáva na všetky strany.

Aby sme dieťa k výmluvnosti reči priviedli, najzna-
menitejši prosriedok je k tomu vzdelanie citu jazyka.
Vzdelanie citu jazyka je podmienkou zdarného vzdelania
reči v počiatočnej škole. Ku vzdelaniu tomuto vedú učiteľ
a žiak pravidelne vymeraným spôsobom zavedené
rozhovory, teda cvičenia umu a reči. Keď učiteľ pravi-
delne a bezchybne mluví, poskytujúc takto dietkam pri-
ležitosť k obapolnému mluveniu, nasledovaniu a vyjadro-
vaniu, vtedy bude práca naša prajným výsledkom ko-
runovaná.

Za obzľáštny prostriedok ku privedeniu dietata k
výmluvnosti slúži to, keď dieťa pomocou citu (smyslu)
jazyka ústne a písomne vyjadrené svoje myšlienky, jako

aj mluvníčné pravidlá tak rozoznať vie, že sa správne vyjadriť môže. V tomto smysle vzatá reč a sloh sú najbezpečnejším meradlom k posúdeniu toho, jakú zbehosť má dieťa v materinskej reči. Predmienky pravého mluvenia a slohu sú: vyjadrenie cudzých myšlienok k svojmu vyjadreniu myšlienok zužitkovať a upotrebiť, teda vzorné opisovanie slohové, pravo-^{pis} a krasopis.

Vyučovanie a vzdelanie reči v počiatocnej škole točí sa okolo: pravo-^{pisu} a krasopisu, cvičenia umu a reči, plyného a rozumného čítania, pravého vyjadrenia myšlienok — buď ústne, buď písomne. Toto sú tie prosriedky, ktorými sa dieťky k výmluvnosti a rozumnosti vedu.

Týmto sa ale nežiada, aby sa mluvníčné pravidlá z počiatocnej školy vyobcovaly. Týmto sa mieni len to, aby sa mluvnica nie za cieľ, lež za prosriedok k cieľu považovala. Ona má jako prosriedok v počiatocnej škole svoje miesto: a.) aby slohu, pravopisu, čítaniu a rozdeľovacím znakom rozumný základ položila a cit (smysel) reči podporovala, b.) aby privedla ku všestrannému porozumeniu čítacieho článku, c.) aby sa pamäť skrz mluvníčné pravidlá cvičila, aby sa prirodzenej žiadosti dieťaťa vyhovelu rozličné tvary slov pod všeobecné privedie pravidlá; konečne, aby si skrz mluvníčné pravidlá svoju materinskú reč dokonále osvojilo.

Mluvnica považuje sa teda v počiatocnej škole za služobkyňu čítania, písania a slohu. Všetko, čo toto prevysuje, nech sa vytvorí; priveľmi rozsiahlu mluvnícnú látku načim na to najpotrebnejšie stiahnuť, a v nej nachádzajúce sa prázne mudrovania s úžit a vytvorit. Počiatocná škola nemá svojích žiakov cestou suchej theorie, lež ^{rozumne} praktičnou cestou k výmluvnosti a rozumnosti reči viesť. Samá mluvnica má sa, jako čiastka vyučovania reči, praktične vyučovať, a s vyučovaním čítania spojovať. Následkom tohoto ^{rozpadne sa} vyučovanie reči na nasledujúce oddiely:

1. Na ~~látku~~ a spôsob názorného vyučovania, ~~čli~~ cvičenia umu a reči, ~~skržečo~~ sa celému vyučovaniu reči základ kladie.

2. Na ~~zvláštnych spojencov~~ vyučovania reči, ~~ako~~: čítania, písania, pravopis, sloh, mluvnica *Prírodopis*

3. Na ~~mluvničnú látku~~ postup a zachádzanie s touto látkou v rozobieraní.

Ponevác sme si my jedine názorné vyučovanie čli cvičenie umu a reči za predmet vyvolili, premluvíme tuhá o tom obsírnejšie.

Dôležitosť ovičenia umu a reči.

Najvýbornejší pedagógovia takú váhu kládli na cvičenia umu a reči, že oni tyto cvičenia nie len do počiatočných, ale i do vyšších obmýslali zaviesť škól. Že oni tyto cvičenia, a to ešte vo zvláštnych hodinách, do vyšších škól zaviesť sa snázili, v tom už najnovší učitelia nesúhlasia. Len v nižších dvoch triedach počiatočných škól je toto cvičenie potrebné, ponevác ono rovná a pripravuje cestu k druhým predmetom, vôbec veškerému vyučovaniu; jaknáhle ale tyto jednotlivé predmety zo svojho odpočinku vstávať počnú, tratia svoju vážnosť, ponevác sa ostatnie predmety bez toho *názorne vyučovať musia*. Medzitým vyučovanie toto nevytvára sa celkom; ono dostáva len druhý smer, druhý cieľ, jehožto dosiahnutie snázit sa musí škola počiatočná.

Hladme ale na čisto prijsť, prečo sa tyto cvičenia v počiatočnej škole pohrešovať nedajú. Nasledujúce dôvody dostatočne poukazujú na dôležitosť cvičenia tohoto:

Cvičenie umu a reči tvorí so svojou *látkou*, *vyučovacím spôsobom* a *hlasom* (rozmar nauky) prirodzený priechod z domáceho (rodinného) vychovávanía do školského vzdelavania.

Látku pre toto cvičenie čini hlavne *to*, čím dieta *rdičia*, bratia, k rodine prislúchajúci, ba i cudzí ľudia

obznámili. Hľaďme teda oceniť to bohatstvo názorov dieťaťa, ktoré si ono v dome otcovskom nadobudlo a do školy sebou prinieslo. Ono sa doma o mnoho viac naučí, jež si to my pri povrchnom posúdení — myslíme; lebo ho buď matka, buď otec, buď bratia ta veznú so sebou, kde sa oni zamestnávajú, aby ho mohli pozorným učiť na to, čo mu pod smysly padne. Tu je nepretržená premávka tých vecí, ktoré sa okolo dieťaťa a jeho príbuzných nachádzajú. Cvičenie umu a reči je teda nič inšieho, než opakovanie a doplnenie toho, čo dieťa od otca, matky, bratov, známych, neznámych atď. skúsilo, s tým rozdielom, že táto látka viac usporiadaná k duchu dieťaťa vedená býva. Dieťa, ktoré si predmety, kolom neho sa nachádzajúce, nevšímá, ktoré sa oproti známym a neznámym jemu predmetom studeno, tak jako by ich ani nevidelo — chová: to dieťa je nie tak telesne, jako hlavne duševne choré. Takéto dieťa musí učiteľ pod okom mať, aby príčinu nevšímavosti, chladnosti vypátral, a tak telo a ducha jeho, dla zásad pedagogických vyliečil.

Rozmar nauky (vyučovací tón) je rodinnému rozmaru, s ktorým rodičia s dieťkami do potýkania prichádzajú docela podobný, len natoľko liší sa rozmar školnej nauky od rodinného, že sa rozhovor medzi učiteľom a dieťkami do rozvrhu vyučovacieho svedolne vsuva.

V rodinnom kole byva umysel vyučovania a zamestnania do zadu, zábava a hra do predu tisnuté; a predca býva dieťa pri tom zamestnané a poučené na spôsob jeho prirodzenosti zodpovedajúci. Na tento spôsob nebýva dieťa z jeho prirodzeného myslenia a mluvenia násilne vytrhnuté, ba ani vtedy nie, keď násilne, proti prirodzenosti, do kruhu vyriastlych, ku ktorým ono ešte nepatrí, uvedené býva; bo budú všetci s ním poznovu dieťkami, myslia, mluvia a zamestnávajú sa s ním tak, jako ono myslí, mluví, sa zabáva — zamestnáva. Áno, nech myslia a zabávajú sa s dieťatom, nech sú teda aj oni

*patron Tom - reči
nesrozumiteľné reči
niekedy ustano
reči dospelých
reči dieťaťa*

dietkami; ~~ale nech len nemluva~~ jako dietky; nie teda na miesto ~~chlieb — haba, voda — brn-brn~~ atď. Toto je ale jedine možný obchod s malým dietatom, jediný spôsob jeho duševné sily a reč vyvinúť a ho poznenáhla, k ná- zorneniu, mysleniu a mluveniu vyriastlých blíž priviesť. To isté dá sa aj s cvičením umu a reči vtedy docieľiť, keď sa náležite udeľuje. Na takéto spôsob odpadne aj vážna stránka vyučovania, a dietatu zdá sa byť všetko hračkou. Učiteľ vstúpi bez všetkého zdráhania (odtiaho- vania) sa do kruhu detského sveta (života); on myslí, cíti, mluví, teší sa atď. jako dieťa. Ani prostomluva, ná- rečie (dialekt), čo v dome panuje, nevytvára sa; ~~hej, a~~ dieťa naučí sa predca, čo deň to deň, viac, zdokonaľuje sa v mluvení, a privyká pomaly ku pravým výrazom re- či. Ponevác ale pri cvičení umu a reči látka, vyučovaci spôsob a rozmar nauky celkom s tým súhlasí, čím a ja- ko rodina svoje dieťa tešila, bavila a vzdelávala, býva škola v prvých dňoch dietatu nie cudzá, lež jeho dru- hým otcovským domom; ono zhodí dosť skoro svoju chú- lostivosť, bojzlivosť deťu, a vezne na seba detinskú ne- predpojatosť a veselosť, čo výsledok hlavne prvého vyu- učovania, tak veľmi ubezpečuje. Prvý dojem, na ktorom celý školský život spočíva, je vonkoncom prajný; srdce dietata zyskať sme si na našu stranu a položili sme všetkému vyučovaniu pevný základ.

Rozvážme si naproti, žeby sme cvičenia umu a reči pri 6—8 ročných dietkách pronechali, a hneď s pravým vyučovaním započali; tak by dieťa zajiste ten nepríjem- ný dojem napadol, ktorý aj na dospelých ľudí prichádza, keď po prvé rodičovský dom opúšťajú a vo vzdialených krajoch svojho rodiska sa bavia, kde sú im okolie a lu- dia neznámi, reč nesrozumiteľná, obyčaje atď. nevidané.

Aj školský vyučovaci spôsob súhlasí celkom so spo- sobom domácim; dieťa býva, jako v rodinnom kole, na nachádzajúce sa okolo neho veci upozornené. Jeho smy-

sly zaobierajú sa ustavične s domácimi (s rodinou). Všetko, čím ho soznámit chcejú, dajú mu prehliadnúť, slyšať, vonať, chmatať dľa toho, jako sa predmet k jednotlivým smyslom hodí. Pritom sa zpytuje a odpovedá; predpovedá a opakuje, často sa na pamäť odvoláva, a úzke koľo detského poznania (soznania) zo dňa na deň sa upevňuje a rozširuje. Pri takejto zábave vidíme radosť na tvári dieťaťa, lebo ono chce byť v ustavičnej činnosti; ono chce všetko vidieť, slyšať, ochmatať, napodobňovať; ono chce byť opytované, aby sa samo opytovať mohlo; slovom chce všetko poznať a sa vysloviť — vyjadriť. Vo škole sa celkom tak, jako doma, so cvičením umu a reči pokračuje. Ono je to isté jednoduché a prirodzené zabávanie a zamestnanie dieťaťa, čo dieťa v dome denne požíva. Len ten rozdiel je, že sa dovoľí dieťaťu doma od jedného predmetu k druhému svevolne prechádzať, vo škole sa ale musí stáť a usporiadaný postup viesť. Dom vzdeláva reč roztrasene, škola sťažene a pravidelne dľa vopred ustáleného rozmeru.

Cvičenie umu a reči je najprirodzenejšia príprava ku pravému školskému vyučovaniu. Toto vyučovanie privedie do pohybu a vzdeláva všetky duševné vlohy dieťaťa, ktorých činnosť pravé vyučovanie potrebuje. K naučeniu sa ktorémukoľvek predmetu požiaduje sa od dieťaťa, aby bolo v stave chápať, pozorovať a všetko zachovať. K tomuto bude ale schopné akroz dobré cvičenie reči, umu a smyslov.

Práve tak vyvíja sa aj jeho mohútnosť reči, ktorá ho vedie k slobodnému, pravému a mluvičnému mluveniu. Bez tohoto cvičenia chybela by mu obratnosť vo výrazoch, a vyučovanie ktoréhokoľvek predmetu muselo by s tými najväčšími ťažkosťami zápasit.

Konečne poskytuje toto cvičenie dieťaťu všetky predvedomosti, na ktoré sa ostatnie predmety podopie-

rajú. V tomto cvičení majú: sv. náboženstvo, mluvnica, počtoveda, zemepis, dejepis, prírodoveda atď. svoj zárodok. Čas, ktorý sme na toto cvičenie obrátili, vynahradzuje sa tým, že dieťky svojím časom druhým predmetom ľahšie a lepšie porozumia. Preto musí učiteľ toto na zreteli mať; on sa nesmie mimo cieľa od jedného predmetu k druhému ponáhľať, lež musí tak cvičením týmto pevný základ položiť, na ktorý neskôr celé stavisko vyučovania postaviť zamýšľa.

Ciel ovičenia umu a reči.

Ciel cvičenia umu a reči je nič inšie, než pozne náhle prevedenie dieťata, — na spôsob detskej prirodzenosti zodpovedajúci, — z domáceho vychovávania a vyučovania do školského vyučovania a vychovávania, jako aj pripravenie a uspôsobenie jeho na látku a spôsob veškerého školského vyučovania.

Preto musí byť dieťta ta vedené, aby nadobudnuté doma bohatstvo názorov a predstáv, hlavne tých, ktoré jako podmienky k ľahšiemu naučeniu školských predmetov potrebné sú, škola upevňovala a zdokonalovala. Týmito predstavami a názorami má si zároveň zásobu slov a viet k ich pravému nastínieniu nashromaždiť, jako tiež i zásobu slov a myšlienok, ktoré si ono ešte pred príchodom do školy nadobudlo, z čiastky opraviť, z čiastky rozmnožiť a rozšíriť. Ono má byť v mluvení cvičené, aby mu pri pravom vyučovaní školskom jak jeho, tak druhého myšlienky a výrazy žiadnej ťažkosti nezapričiňovaly. (Materiálny cieľ.)

Dieťta musí byť ďalej — nakoľko možno — k pravému pochopovaniu, k povedomému pozorovaniu, k pamätovaniu, ku skúmaniu a rozoznaniu cvičené, aby dnes zajtra povrchnosť, nepozornosť, zabudlivosť dieťata pravé vyučovanie nehamovali.

Prosriedky k dosiahnutiu cieľa v cvičení umu a reči.

Vyššie nastíněný cieľ dá sa len tak dosiahnuť, keď máme pri pochopovaní všetkých vecí pre iste mnoho a rozmanitosť názorov, silu, živosť a čerstvosť, hlavne pre pravé výrazy mluvy a zapamätovanie si pojatých vecí a výrazov — starosť.

Množstvo a rozmanitosť názorov zaobstaráme dieťaťu tak, keď s ním celú jeho zásobu názorov a kruh zkušenosťi smyselne prechodíme.

To sa vonkoncom schvaľovať nemôže, keď sa učiteľ s dieťkami cez celý rok so školským náradím zaoberá, a veci, ktoré sa v obci nachádzajú a dieťkam tak milé sú, buď opomíne alebo na koniec roku ponechá, jako n. pr. dom, zahrada, pole, hora, kostol atď. Učiteľ má v tomto cvičení tak rozsiahle pole, že sa ono ani ohraničiť nedá; preto ale nesmie príliš široko a rozsiahlo o jednej veci rozhovor viesť, bo by dieťky v napnutosti udržať nemohol; ostatne aj tak má s dieťkami slabého ešte myslenia a pochopu robotu. Keďby sme teda slabosť túto hneď z prvopočiatku napínali, bolo by toto vyučovanie napozatým zaujímavosti svojej pozbavené.

Bystrosť názorov a predstáv založí sa kroz rozmanitosť úkazov na jednorodých a sebe viac — menej podobných predmetoch; jako n. pr. stôl, stolička; pes, mačka; dom, kostol, atď.

Učiteľ sa musí starať, aby rovnaké dojmy nie v širokých prestávkách sa vracovaly. Dajme k opakovaniu pomenovať veci, ktoré z tej samej látky pozostávajú, rovnaké znaky majú, k tej istej potrebe slúžia atď. Porovnanie sebe podobných vecí hodí sa veľmi k cieľu tomuto.

Živosť v chápaní tým sa podporuje, keď učiteľ porovnanie žiaka so živým a vlastným záujmom sprovodí, a pri vyučovaní hlavne veselý a bystrý rozmar zachová-

va. Tu nesmie vážny vyučovací tón panovať, lež sa musí učiteľ zdánlivo, viac z hráčky s dieťkami zabávať, aby ich tak pomaly k vážnej vyučovacej stránke privábil.

Čerstvosť v chápaní sa podporuje, keď predmety v skutočnosti, na koľko len možno, žiakom k názornosti predstavíme, a len tam, kde to není možno, podobizne a obrazy ukážeme. Prineseme teda do školy myš, mačku, vtáka, stromček, psa, atď.

Preto sa odporúča dieťky na to miesto zaviesť, kde sa tie veci k názornosti nalezajú, jako do zahrady, hory, kostola, poľa, lúky. Tu nech povzbudzuje dieťky ku skúmaniu; nech ich hlavne na tie veci upozorní, o ktorých chce v škole mlúviť; lepšie je ešte, keď len možno, žeby o nich hneď na skutku (in facie loci) rozhovor viedol. Neopisujeme žltú barvu, lež im ju ukážeme; z videnia sa viac naučia, než keď by sme im polhodiny mlúvili.

K dosiahnutiu pravých výrazov mlúvy je veľmi dôležité, keď ponecháme dieťkam, aby sa o veciach samé vyjadřily, k čomu ich otázkami povzbudzovať musíme. Pri tomto ale hľadme, aby sa v celých, zväčša jednoduchých vetách vyjadřovaly, slová, slabiky čisto, zreteľne, hlasno, pravo a ostro vypovedaly. K tomuto cieľu nech učiteľ často sám predpovedá, a toto dotuď opakuje, dokuď pravý výraz mlúvy u dieťok nedocielil.

Aby si konečne dieťky znázornený predmet a jeho pravý výraz zachovaly, nesmie učiteľ povrchno od jednej veci k druhej prejsť; on sa musí pri jednom predmete tak dlho baviť, dokiaľ pochop a výraz ku zbehlosti neprivedol. Ku koncu prednášky musí sťažene, v poriadku, cvičené výrazy všetkého poznaného preopakovať.

Z povedaného vysvitá, že hlavný prosriedok k dosiahnutiu predmenovaného cieľa pri cvičení umu a reči veľký vplyv má pravé zdelovania látky, spôsob a vyučovací postup.

Látka cvičenia umu a reči.

K tomuto cvičeniu dá sa za látku len to upotrebiť, čo sa v názornom hrugu 6—8 ročného dieťaťa nachádza, čo mu ustavične pod smysly padne, čo mu je známo, čím ho ľahko obznámiť možno a o čom sa spolu aj vyjadriť môže.

K rozhovoru o osobách a predmetoch pripojuje sa k smyselnému názorneniu aj mravné názornenie. Toto mravné názornenie nemá preto do náboženského vyučovania prejsť, lež má sa hlavne na zovňajšie chovanie dieťaťa v škole, doma, v kostole, v prírode atď. vzťahovať tak, žeby sa z tohto potom zákony školské ľahko vyvinúť daly. Toto mravné naučenie má byť krátke, určité a nie násilne z pojmov utvorené. Opomenúť sa ale toto vonkoncom už aj preto nesmie, bo je mravné naučenie mocným hýbadlom školskej kázne. S mravným naučením zachádzajme tak, jako so soľou, o voľačo viac a pokazili sme, čo sme postaviť mienili.

Pri tak hojnej látke najviac teda záleží na jej pravom vyvolení, poriadku a udeľovaní.

Vyvolenie látky k cvičeniu umu a reči.

Pri vyvolení látky pozorujme na tieto základné pravidlá:

1. Miera látky musí sa prísne dľa vymeraného času a nadania dietok spravovať.

Učiteľ musí viac rozličných kruhov prebrať, ale tak, aby on látku túto ani nenakopil, ani pri jednom predmete dlho sa nebavil a dietky skrz obšírne opisovanie nepomadol. Je pravda, dietkam sa musí mnoho a rozličných *predstav* k názorneniu predložiť, pri čom ale jak povrchnosť, tak aj rozsiahlosť veľmi škodí. Preto je dobre, keď si učiteľ predbežne takýto plán hneď počiatkom škol. roku vypracuje, v ktorom sa vyučovací čas, nada-

nie dietok, hlavne ale školské a miestne okoličnosti do ohľadu vzaf musia. Berme pri tomto aj ohľad na pohlavie a budúce zamestnanie (povolanie) dietok. Na venkove budem n. pr. obširnejšie mluviť o voze, pluhu atď. nežli v meste; v meste viac o priemyslu. So ženským pohlavím mluvi sa viac o látke k odevu, o kuchynských vecách, o ihle atď., nežli s mužským pohlavím.

2. Z každého nazorného kruhu majú sa len tie predmety vybrať, ktoré môže dieťa spozorovať, k jejichžto pozorovaniu operadlá ľahko sa vynajst dajú.

Úkazy prírody, mernické obr. atď. predmety, ktoré sa v rodisku dieťaťa nenachádzajú, nemajú pre dieťa žiadnej ceny, nasledovne k tomuto cvičeniu (aspoň z prvo-počiatku) neprislúchajú; tomuto podobne nemáme sa pri neživotných predmetoch dlho baviť, pretože dieťa viac zaujíma zvery, brúci a byliny, nežli čokoľvek inšie. Za hračku má dieťa radnej malého drevenného koňa, jako veľký papierový dom. A prečo to? Preto, lebo drevenný kôň mu živého koňa predstavuje atď.

3. Pri vyvolení látky k tomuto cvičeniu musí sa hlavne aj na to pozorovať, aby všetko, o čom sa pojednáva, za základ slúžilo, vyučovať sa majúcim predmetom.

Otázky sa musia vzťahovať na pôvod a cieľ, príčinu a účinok, pomer dietok k rodičom, učiteľom atď. jako priechody k *náboženstvu* slúžacie; otázky na mená, vlastnosti a činnosti predmetov slúžia za priechod k *mluvnici*; otázky vzťahujúce sa na hrubosť (veľkosť), smer a polohu, slúžia jako cvičenia k *pisaniu a merovede*; znázornenie rodiska a okolia sú počiatky *zemepisu*; počítanie predmetov, počiatky *počtovedy*; znázornenie zverov a bylín sú počiatky *prírodopisu* atď. V druhom a ku konci prvého roku môžu sa už s prospechom do rozhovoru vzaf: mračná a vetry, dážď, a sňah, hrmavica a blýskanie atď. jako počiatky *prírodovedy*.

Poriadok a rozdelenie látky ovičenia umu a reči.

Poriadok, dľa ktorého sa predmety, ich vlastnosti, činnosti atď. k názorneniu dieťkam predkladať majú, nie je veľmi potrebný. My môžeme buď so zvieratami, buď so školou a domom alebo s inými, dieťkam blízko ležiacimi predmety názornenie započat. Medzitým primeranejšie je tým započat, čo sa v bezprostrednej blízkosti dieťtok nachádza, a až potom látku tak si roztriediť, jako sa to učiteľovi najprirodzenejším byť zdá. Pri rozdelení látky držíme sa hlavne známych pravidiel: *„Od známeho k neznámemu, od bližšieho ku vzdialenému a od ľahšieho k ťažšiemu.“* Najprirodzenejší poriadok (dľa možných náhľadov) by bol v tomto ovičení tento:

I. názorný kruh:		Škola a školské náradie.
II. " "		Otcovský dom.
III. " "		Rodisko.
IV. " "		Telo človeka.
V. " "		Príroda, — zvery, byliny, úklady prírody atď.

Po každom názornom kruhu nasleduje mravné názornenie — naučenie.

Nebude od veci, keď poznamenám, že pri každom názornom kruhu sa dačo aj z druhého pridať musí; tomuto vyhnúť, je nie možné. Osobité preberanie týchto kruhov sa myslieť nedá, bo ony by zo zaujímavosti veľa utratily; ony sa musia vzájomne podporovať, a jeden druhého doplňovať.

Čo sa rozdelenia (triedenia) látky pri tomto ovičení dotýče, bolo povedano, že sa vo zvláštnych hodinách — a dľa 1868. zákona v prvých dvoch triedach medzi riadne predmety počítuje — udeľovať musí. Týchto 5 kruhov má sa behom dvoch školských rokov prebrať.

Vyučovací spôsob (metoda) pri cvičení umu a reči.

Pri pojednávaní každého názorného kruhu môže učiteľ, bárs aj nie celkom pedantne (školometne), predca ale zväčša nasledujúcim spôsobom pokračovať:

1. Pri začiatku každého názorného stupňa nechá učiteľ predmety dobre poobzerať, skúmať a sa vymlúviť, bez toho ale, žeby prísny poriadok zachovával.

2. Pomenujú sa obozreté predmety, ktoré učiteľ k cieľu tomuto za súce uzná; pod jeho riadením (vedením) privedú sa do poriadku jako v priestore — ktorý zaujímajú — po sebe nasledujú alebo sa usporiadujú (učiteľom, dľa látky, úžitku, pohnutelnosti, nepohnutelnosti atď. Toto pomenovanie v poriadku sa preto odporúča, bo si dietky znázornené predmety atď. ľahšie podržia v pamäti.

3. Vedia-li dietky predmety pravým menom pomenovať, nasleduje hneď ich bližšie určenie, a síce: ohľadom na ich počet (jednotný, množný), na ich látku (z ktorej sú zhotovené), ich polohu.

4. Keď pojednáva učiteľ o úžitku (škode) práve pomenovaných a bližšie určených jednotlivých predmetov, povie spolu, čo sa s nimi robí, k čomu slúžia atď.

5. Nasleduje opis predmetov dľa farby, podoby a čiastok atď. Pri tomto chráňme sa príliš veľkej povrchnosti, a tiež aj dôkladnosti; dietky len na tie známky upozorníme, ktoré im ľahko pod smysly padnú, a skrz ktoré veci jednu od druhej rozoznať možno v istom, ľahko pochopiteľnom poriadku. Dieťa si musí jasné a pravé pojmy nadobudnúť; nejasné a nepravé sú mu len na škodu.

6. Po opise nasleduje pripodobnenie a rozpodobnenie jednotlivých, sebe podobných a nepodobných predmetov, n. pr. stôl a stolička, dvere a okno atď. Toto cvičenie je zvlášť vzdelavacie; vopred sa podobnosti a potom rozpodobnosti v poriadku pomenovať dajú.

7. Každý názorný kruh končí sa mravným názorením. Dieťaťu odvodí sa z nadobudnutých názorov praktické pravidlá pre zovňajšie chovanie sa oproti Bohu, ľuďom, zverom, bylinám, predmetom. Toľko o postupe čili hmotnom (materialnom) cieľu.

Pristúpme teraz k formalnej stránke:

1. Pri pojednávaní celej látky upozorňuje a pomáha učiteľ dieťkam kroz otázky. Tážme sa ale v krátkych vetách, určite a vážne, n. pr. čo je toto? Jako sa táto vec menuje? atď.

2. S otázkami stúpa zároveň názornenie. Učiteľ ukáže samú vec, keď ju dieťkam pod smysly postaví; není-li ale pohnutelná, pristúpi k nej a ukáže na ňu; dieťky vystúpa von a ukážu samú vec. Padá-li predmet pod viac smyslov, znázorníme ju so všetkými, n. pr. kvet necháme aj ovoňať.

3. Dieťky odpovedajú obyčajne vo vetách, z počiatku v holých, neskôr v rozšírených, stiahnutých, jedno-ducho spojených atď., hlasite čisto a zreteľne; konečne nastúpi na miesto osobných a vecných mien patričné zámeno. K dosiahnutiu pravej odpovede musí učiteľ vždy napomáhať, buď sám predpovedá alebo kroz dieťa z vyššej triedy predpovedať nechá a skôr dial neide, dokud pravé odpovede nedostane. Nakoľko možno chráňme sa mechanismu v otázkach a odpovedách. Mechanismus by bol, keďby sme sa pri pomenovaní vecí vždy pýtali: „Čo je toto?“ — Dieťa by muselo odpovedať: „To je . . .“ — Pýtajme sa ale: Jako sa táto vec menuje? — Jaké meno má táto vec? — Jako voláme túto vec? —

4. Pri opisovaní a porovnaní, jako aj pri mravnom názornení nastúpi aj spôsob prednášania a dvojmluva (rozmluva, dialog). Ku mravnému názorneniu poskytujú nám znamenitú službu poviedky; tieto' necieľa k zábave, lež hlavne k objasneniu a poučeniu. Nekladme poviedkam žiadne prekážky v cestu, tieto sú dieťkam velmo

vzácné. Krátke básne, propovede, porekadlá, ktoré ich naučíme, veľmi dobrú službu preukazujú.

5. Každá prednáška musí byť obmedzená, t. j. aby sme sa pri každej prebratej skúpenine tak dlho bavili, dokiaľ dietky o veciach čisté a jasné pochop nemajú a o pochope pravo a bezpečne vyjadriť sa nevedia. Ku koncu musí sa celé dľa poriadku predmetov, ich podobností atď. preopakovať. Preto je radno len tolko látky vziať, koľko náležite skončiť môžeme.

6. Rozmar učebný musí byť srdečný, veselý, ale predca nie násilne detský; reč musí byť reč dietok, reč šlechetná a z obecnej mluvy sa vypínajúca.

7. Pri opakovaní celej látky v poslednom štvrt roku určia sa hlavne predvedomosti pre druhé predmety ešte raz.

Prvý názorný kruh.

(Školská izba, a čo sa v nej nachádza.)

Keď dietky po prvýkrát do školy prídu, bývajú obyčajne plaché, ba nezriedka bojazlivé. Príčina toho je tá, že je jim v škole všetko cudzé a neznáme; že mnohí rodičia z pospolitého ľudu (asnaď i všetci) majú tú karhania hodnú obyčaj, strašiť dietky so školou, jestli ony ešte doma dačo proti jejich vôli vyvedly. „Počkaj, pôjdeš do školy, tam ťa učiteľ naučí móres“ atď. Čo rodičia, bratia, sestry, rodina, známi, neznámi pokazia, to musí učiteľ napravovať. Oh! a jako to pri nektorých dietkach ťažko ide, o tom by nám učitelia rad radom rozprávať vedeli. Učiteľ musí to všetko prekonať a lásku u detí vydobiť si hľadeť, bo len láska lásku budí. Preto má učiteľ po prvý raz do školy prichodivšie dietky s radosťou a laskavosťou prijímať. On je druhým otcom dietok povždy, teraz má sa však ešte laskavejším preukázať než inokedy, a preto je radno aby sa k nim celkom upo-

nížil, aby aspoň v prvých dňoch s nimi sám dieťatom zostal. Nech slúži tomu na vzor nasledujúci rozhovor:

„Ako sa voláš? — Ignác sa voláš? — Povedz mi, jaké máš ty meno? — Až ty mi chceš povedať svoje meno? — No povedz, ako ťa volajú! — A teba jako?

Teraz viem ako sa menujete. — Pravda, ty sa voláš Jakub, ty Imrich, ty Anna átd. — Povedz mi ale Ignác, či si ty? — (Otcov, matkin.) — Dobre, ty si otcov, jako ale tvojmu otcovi hovoria? — Či nevieš ako volajú do vás? — A či vieš aj, ako sa tvoja mamička menuje? — A tvoj otec? — Tvoja matka? — Ktorý z vás je Josef? — Josefe, jako sa tvoj otec menuje? — A jako tvoja matka? — Tak to je pekne, keď si vy pamätáte nielen svoje mená, ale aj mená vašich rodičov! — Ale máš ty aj brata, Josefe? — Koľko-že máš bratov? — Sú oni väčší lebo menší od teba? — Máš aj sestry? — Koľko máš sestier? — Jako sa menuje tvoj brat? — Jako tvoja sestra? — Jako sa volá tvoj väčší brat? — Jako menší? — Jako sa volá tvoja väčšia sestra? — Jako menšia? — — Povedz mi Martin, kde vy bývate? — V ktorej ulici? — Ktorí bývate ešte v tej ulici, dajte ruky hore! — Ktorí bývate pri kostole, vstaňte! — Ktorí bývajú, pri fare, škole, pri mlyne nech vstanú! — Ty sa voláš Josef a ty tiež Josef; ktorý sa volá ešte Josef nech vstane! — Ktorého Josefa poznáš ty? — A ty! — Aj tohoto poznáš? — Sadnite si! — — Josefe vstaň hore! Vy všetci vstávate, veď ja som chcel, aby tento vstal. — Keď zavolám na Jozefa, budete vedieť, ktorý je to Josef? — Je tu veľa Jozefov, a preto keď daktorého vyvolám, nevie ktorý má vstať. — Musím sa ja vás ešte na vaše druhé meno opýtať. — Josefe, jako sa ty ešte voláš? — Jako ti ešte ináč hovoria? — A tebe? — Ignác, jaké je tvoje druhé meno? — A tvoje Mišo! — No vidíte, m. d., každý človek má teda dve mená. — Koľko mien má každý človek? — Koľko máš ty?

— Povedz mi svoje dve mená? — A ty máš koľko mien?
 — Koľko mien máte každý? — Povedz mi tvoje prvé
 meno? — Ktoré je tvoje prvé meno? — Povedz mi tvo-
 je druhé meno! — Povedz mi svoje obe mená! — Kto-
 ré je tvoje prvé meno? — Pamätajte si: To prvé me-
 no volá sa krstné meno! — Ako sa menuje to prvé
 meno? — Ktoré je tvoje krstné meno? — Ktoré tvoje?
 — A tvoje? — Povedz to takto: Anna je moje krstné
 meno. — Aj ty! Ale ty nesmieš povedať Anna, ty mu-
 síš hovoriť svoje krstné meno! — Aj ty! Ty! atď. —
 My máme každý svoje krstné meno! — Povedz
 to ty Jurko za mnou! — Ešte raz! atď. — Povedz mi
 tvoje druhé meno! — Aj ty! — Aj ty! — Povedz mi
 napred krstné meno a potom aj to druhé meno! — Po-
 vedz ešte raz to druhé meno! — Pamätajte si: To dru-
 hé meno volá sa prízvysko. — Ako sa volá to
 druhé meno? — Povedz to aj ty! — Aj ty! — Povedzte
 to všetci! Ešte raz! — Povedzte, ako sa menuje to prvé
 meno? — Ako druhé? — Povedz mi tvoje priezvisko!
 — Povedz mi tvoje krstné meno! — My máme kaž-
 dý krstné meno aj priezvisko. — Povedzte to
 všetci! — Povedz to sám! — Aj ty! atď. — Moje prvé
 meno je krstné, a moje druhé meno je prízvy-
 sko. — Povedzte to všetci! — Povedz to sám! — Ja
 mám krstné meno aj prízvisko. — Povedz to!
 — Povedzte to všetci! — atď.“

Na tento spôsob sa zabáva učiteľ s každým jedno-
 tlivým dieťaťom. Nemyslím však žeby sa prevedený roz-
 hovor mal snať s každým dieťaťom osobitne viesť, ale
 natoľko, aby každé dieťa oslovené bolo. — Ponevác taký
 rozhovor aj za hodinu trvá, môže učiteľ dietky s nasle-
 dujúcimi slovami domov prepustiť: „Dnes som vás chcel
 len poznať. Už viem ako sa menujete a či ste, viem v
 ktorej ulici bývate, kde je váš dom. Odpoľudnia prídte
 zas do školy, a tak potom každý deň. Na budúco vám

všeličo krásneho poviem; teraz sa pekne pomodlíme a pojdete zase domov. Ale-že mi nezabudnite popoludní pekne prísť! Vstaňte! Modlime sa!“

V druhý deň asi môže sa dieťkam povedeť: Krstné meno nazýva sa preto tak, lebo sme ho pri svätom krste obdržali. — Priezvisko volá sa ináč aj rodinné meno, lebo sa tak volá otec aj najbližšia naša rodina. — Medzitým bude o tom neskorej reč, a teraz nasleduje cvičenie umu a reči dľa ustáleného poriadku názorných kruhov.

1. Bez bližšieho určenia.

Toto je škola. — Čo je toto? — Povedzte to všetci! — Ty si v škole. — Kde si ty? (V škole). — Povedz to takto: Ja som v škole. — Kde si teda ty? — Aj ty? — Aj ty? — Vy ste teraz všetci v škole. — Kde ste vy teraz všetci, Janko! — Miško! — Jurko! — Anna! — Povedzte teraz všetci do hromady: My sa teraz nachádzame v škole. — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Ty si bol predtým doma u svojho otca a svojej matky. — Kde si bol predtým? — Tvoji rodičia ťa sem poslali. — Ty sa máš v škole dačomu naučiť. — Čo máš v škole robiť? — Ja sa mám v škole dačomu naučiť! — Prečo si ty do školy prišiel N.! — Aj ty! — atď. My sa máme v škole dačomu naučiť. — Čo máte v škole robiť? — Aj ty máš tu čo robiť? — Čo máte všetci v škole činiť? — Povedzte to ešte raz! — Povedz to sám! — (Najprv jednotlivo potom v sbore.) — Dost skoro budete všeličo znať, o čom ešte teraz neviete.

Tu v škole sú mimo vás rozličné veci. Hľadte sem a tam! (Učiteľ ukazuje na rozličné veci, čím pozornosť dieťtok vzbudzuje). V škole sú všakové pekné veci. (Ukazuje na stôl.) Hľadte sem! — Máte tiež aj doma takúto

vec? — Jako menuješ ty túto vec? — Stól. — To je dobre. — Marka, povedz dobre hlasne: *To-je-stól.* — Kto to chce ešte dobre na hlas povedať? — No Jožko, ale dobre! — Kto to vie ešte tak jako Jožko povedať? — (Podobne i viac žiakov.) Povedzte to všetci dohromady, tak jako vám to predpoviem: *To-je-stól.* — Ešte raz! — Ešte raz! — (Učiteľ taktuje = velí.) — N. čože je toto? Jako sa táto vec menuje? (Ukazuje na stolicu.) — Stolica. — Ukáž na ňu rukou, kde je tá stolica. — Ukáž všetkým deťom tú stolicu a povedz jim, *To-je-sto-li-ca!* (Taktuje, rukou na stolicu.) — To bolo veľmi dobre. — Julka, ukáž mi ešte jednu stolicu! — Čo je to? — Odpovedaj takto: *To-je-sto-li-ca!* — Povedz to Jurko! — Kto to vie ešte hlasnejšie a krajšie povedať? — Ty? — Aj ty? — Chceš to aj ty povedať? — povedzte to všetci dohromady (na raz)! (Učiteľ taktuje.) — Ešte krajšie! — Ešte lepšie! — (Ku koncu zase odpovedajte jednotlivci, učiteľ však taktuje.)

Opakovanie.

Ktoré dve veci sme teraz menovali? — Marka, vieš to ešte? — Tak, to je dobre! — Janko, ty mi povieš, čo ja teraz ukážem. (Ukaz. na stól.) — *To-je-stól.* (Ukaz. na stolicu.) — *To-je-sto-li-ca.* — Ešte raz ale hlasnejšie. — Tak, to bolo dobre! — Teraz sa ešte dačo naučíme v škole poznať. — (Učiteľ vezme kalamár a položí ho tak na stól, aby ho všetky dietky vidieť mohli.) — Jako sa táto vec menuje? — Vy to ešte neviete dobre pomenovať, jako sa tá vec volá. Jedon väčší vám to predpovie. Ignác, čo je toto? — (Učiteľ na to dbá, aby hlasy a slabiky čisto a rázne povedané boly.) — Počuli ste, jako sa táto vec menuje? — Ignác, povedz to ešte raz, ale dobre! — Teda Marka, čo je toto? — Takto odpovedaj: *To-je-ka-la-már.* — Ešte raz Karol! — Aj ty mi to chceš povedať? — Aj ty? atď. — Povedzte to

všetci na ráz, ale hlasno a dobre. (Učiteľ taktuje.) — Ešte raz to povedz ty! — Aj ty! atď. Povedzte to všetci naraz! (A teraz nasleduje opakovanie celého.)

Uvidíme, jestli ešte viete tie veci pomenovať, ktoré sme práve teraz poznávali. Vy musíte ale dobre hlasno odpovedať, tak jako sme sa to učili. — Arnold, čo je toto? — (Ukaz. na stôl.) — A čo je toto Irenka! — (Kalamár.) — Čo je toto Fraňko? (Stolicu ukaz.) *to-je-stôl; to-je-sto-li-ca; to-je-ka-la-már.* — Alois, poď teraz von, a povedz nám to, ale ukazuj na to, čo budeš menovať. — Ktoré veci poznáte, čo sa v škole nachodia? — Pomenuj jich aj ty, Andrej! Anna! Julka! Teraz všetci naraz! — (Taktuje.) Tak je dobre, teraz ste sa už vo škole i dačomu naučili. — Keď príjete domov a bude sa vás otec lebo mamička pýtať, čo ste sa v škole naučili, čo jim poviete? — Čo je v škole? — Povedzte to všetci naraz: V škole je stôl, stolica, kalamár. V škole je ale ešte viac vecí. Tieto sa budeme budúce učiť poznávať. Na dnes si len to podržte, čo ste sa dnes naučili. — A čo to bolo? —

Dľa toho spôsobu pomenujú a usporiadajú sa i ostatnie školské veci.

2. Sbližším určením.

Raz lebo viacrazy vo škole sa nachádzajúce veci.

Každodenné vyučovanie musí sa s opakovaním predošlého započat.

Teraz poznáte všetky veci, ktoré sa vo škole nachádzajú. Ktorý mi jich v tom poriadku pomenuje, jako sme sa jich učili? — Menujte jich všetci naraz! — Pavlíčku, ukáž mi stôl! — Hľadaj ešte taký stôl v škole; obzri sa dobre sem i tam; či tu už druhého stola nájsť nemôžeš? — Stôl sa tedy v škole len jedon raz nachádza. — V škole je jedon stôl. — Povedz to za mnou Filipe! — Aj ty! — Aj ty! — Koľko stolov je v škole?

— Agnes, povedz tvojej kamarádke, koľko stolov je v škole? — Povedzte to všetci! — Teraz pozorujte! — Kto by mi vedel druhú vec pomenovať, ktorá sa len raz v škole nachádza? — (Žiak povie snáď stolica.) Myslíš, že sa stolica len raz v škole nachádza? — Aj, aj, tu je tiež jedna stolica, tu tiež jedna, a tu ešte jedna atď. — Vidiš, stolica nenachádza sa v škole raz, lež viacrazy. — Povedz mi však takú vec, ktorá tu neni viac len jeden raz! — Áno, pec nachádza sa v škole iba jeden raz. — Karol, ukáž mi tú pec! — Je vo škole ešte jedna pec? — Poobzeraj sa dobre kol do kola! — Nevidíš už žiadnej viac? — Koľko pecí je teda v škole? Odpovedajte všetci: V škole je **jedna** pec! Povedz to i ty Vojtechu! — Atď. atď. — Pred chvíľou sme jednu vec menovali, ktorá sa len raz v škole nachádza. Ktorý vie ešte tú vec pomenovať? — Teraz sme zase jednu vec menovali, ktorá sa len raz v škole nachádza. Ktorá je to? — Koľko stolov je v škole? — Koľko pecí je v škole? — — Pozorujte čo vám predpoviem: V škole je **jedon** stôl a **jedna** pec. — Antol, povedz to za mnou! — Aj ty! Atď. — (Každé dieťa povie tú vetu.) — Povedzte to všetci! (Učiteľ taktuje.) — Sú tu v škole i iné veci, ktoré by sa tu len raz nachádzaly? — Kto by mi jich vedel pomenovať? — (Na tento spôsob sa všetky vyhľadajú a pomenujú.)

Opakovanie. Teraz pomenujeme všetky veci, ktoré sa v škole len raz nachádzajú. — Hanka, čo je v škole len raz? — Všetky, len raz v škole sa nachádzajúce veci pomenujú sa zas; diatky sa naučia: V škole je **jedon** stôl, **jedna** pec, **jedna** stolička a **jedon** kríž. — Vy viete pomenovať veci, ktoré sú len raz v škole; vedely by ste mi **ale** i také veci menovať, ktoré sa nie raz, ale **viacrazy** v škole nachádzajú? — Tak je, stolica nachádza sa **nie** raz, ale **viacrazy** v škole. — Jurko, ukáž mi jednu stolicu! Ukáž mi ešte jednu! Ešte jednu! Ešte jednu! —

Je v škole len jedna stolica? — V škole je nie jedna stolica, vo škole sú stolice. — Čo je v škole? — Povedz to i ty Andrej! — Aj ty! — Aj ty! — Povedzte to všetci! — Pozrite sa kolom do kola v škole! — Vy tu zaiste i druhé veci nájdete, ktoré sa v škole viac než jedonkrát nachádzajú. (Okno = oblok.) Ukáž mi jedno okno, Janko! — Ešte jedno! — Ešte jedno! — Je viac než jedno okno v škole? — V škole sú okná (obloky.) — Čo je v škole? — Povedz to aj ty! — Aj ty! — Aj ty! — Teraz už dve veci poznáte, ktoré sa viac než jedonraz v škole nachádzajú. — Ktoré sú to tie veci, Štefan! — Povedz to aj ty! — Vo škole sú stolice a okná. — Čo som to práve teraz povedal, Marka! — Povedz to aj ty! — Aj ty! — Povedzte to všetci! Atď. — Na tento spôsob sa i ostatné veci, ktoré sa v škole viacrazy nachádzajú, pomenovať majú a výsledok bude:)

V škole je jedon stôl; — v škole sú stoly (?); — v škole sú stolice; — v škole sú jedny dvere; — v škole sú okná; — v škole sú knihy; — v škole je jedna dlážka; — v škole sú steny (múry); — v škole sú tabule; — v škole je jedna podlaha (poval), pec, skryňa, obraz, križ atď. (Teraz nasleduje opakovanie; napred menujú sa tie veci, ktoré prichádzajú len raz, potom tie, ktoré prichádzajú v škole viac razy.)

Počítaj koľko stien sa tu nachádza? (Opakuje sa.) — V škole sú štyry steny. — Koľko okien je tu, počítaj jich! (Dieťa počíta.) — V škole jesto päť okien. — (Opakovanie s predošlým.) Vo škole sú štyry steny a päť okien. (Dľa toho privedie sa dieťa k nasledujúcim vetám, ktoré sa ale vždy rad radom s predošlými opakujú): Vo škole sú dve skryne; — v škole sú dve tabule; — v škole jesto mnoho tabuliek; — v škole jesto mnoho kníh; — v škole je päť (?) obrazov; v škole je mnoho (veľa) chlapcov; atď. — Povedz veci, ktoré sa v škole raz, dvarazy, tri, štyry a velarazy na-

chádzajú? — (Poznamenať musím, že veci, ktoré sa viac než päťkrát v škole nachádzajú, neoznačujú sa určitou číslovkou, leš povie sa na miesto toho veľa; to preto, že sa počet školských vecí len dotiaľ určitou číslovkou naznačiť môže, pokiaľ sme s dieťkami v počtovede prišli. — Čím častejšie dietky z prvopočiatku v sbore, t. j. všetky naraz odpovedajú, tým lepšie; povedám „z prvopočiatku čím častejšie,“ preto, bo v prvé školské dni sú dietky bojzlivé, chúlостivé atď. atď. keď ale častejšie v chóre odpovedajú, i samotné odpovedať sa osmelia. Žeby sa malo odpovedanie v chóre neskôr celkom vynechať, to nemyslím, ba hej, i neskôr to žiadajme, len že nie tak často.)

Koľko stolov je v škole? — Koľko tabuliek držím v ruke? — Jako sa táto vec menuje? — (Stolica.) — Ty sedíš v prvej stolici. — V ktorej stolici sedíš? — V ktorej stolici sedí Ján? — (Aj jedon aj druhý sedia v prvej.) — Koľko chlapcov sedí v prvej stolici? — V ktorej stolici sedíš ty? — V ktorej stolici sedí Antol? — (V druhej.) — Ktorý chlapec sedí podľa teba? — V ktorej stolici sedí Michal? — Koľko chlapcov sedí v druhej stolici? — Koľko jich sedí v prvej? — Povedzte to všetci! — O koľko viac chlapcov sedí v prvej nežli v druhej stolici? — O koľko menej sedí jich v druhej? — Ukáž mi prvú, druhú, tretiu atď. stolicu! — Povedz, toto je prvá, druhá, tretia atď. stolica! atď. (Takto sa už i riadové číslovky upotrebovať počnú.)

Pohnuteľné a nepohnuteľné.

Na stole leží jedna kniha. Teraz tú knihu vezmem a položím ju sem. Ja som tú knihu pohnúl. — Čo som ja s tou knihou spravil? — Zapamätajte si to! — Povedz nám to ešte raz, čo som s tou knihou spravil? — Položte vaše knihy (tabuľky) na stolicu! — Čo môžeš s knihou spraviť? — Ja môžem knihu pohnúť? — Povedz to ešte raz! — Aj ty! Aj ty! — Povedzte to

všetci! — Povedz mi takú vec, ktorú môžeš pohnúť! — Povedz mi ešte jednu! — Povedz, čo môžeš s tabuľkou spraviť? — (Opakovanie predošlého.)

Ja môžem knihu a tabuľku pohnúť. — Povedz mi takú vec, ktorú ty nemôžeš pohnúť! — Ja dlážku nemôžem pohnúť. — Môžeš ty stenu pohnúť? — Ja stenu nemôžem pohnúť. — (Opakovanie: Ja dlážku a stenu nemôžem pohnúť.) Kniha a tabuľka sa v tom srovnávajú, že ich môžeme pohnúť. (Opakovanie tohoto a tomuto podobného.) — Dlážka a stena sa v tom srovnávajú, že ich nemôžeme pohnúť. (Opakovanie tohoto a tomuto podobného.) — **Vec, ktorá** sa môže pohnúť, je pohnuteľná. (Opakovanie jednotlivé a v chóre. Pomenovanie pohnuteľných vecí.) — **Veci, ktoré** môžeme pohnúť, sú pohnuteľné. — (Opakovanie jednotlivé a v chóre.) **Všetky veci, ktoré** môžeme pohnúť, sú pohnuteľné. — Nasledovne: kniha je pohnuteľná; stôl je pohnuteľný; tabuľka je pohnuteľná atď. — Prečo je stôl pohnuteľný? — Prečo sú: kniha, tabuľa, tabuľka, kalamár, pero atď. pohnuteľné? — (Pomenovanie pohnuteľných vecí.) — **Vec, ktorú** nemôžeme pohnúť, je nepohnuteľná. — (Opakovanie.) Každá vec, ktorú nemôžeme pohnúť, je nepohnuteľná. — Jaká je každá vec, ktorú nemôžeme pohnúť? — (Jednotlivo a v chóre.) **Všetky veci, ktoré** nemôžeme pohnúť, sú nepohnuteľné. — Jaké sú všetky veci, ktoré nemôžeme pohnúť? — Jako menujeme tú vec, ktorú nemôžeme pohnúť? — Jako menujeme veci, ktoré nemôžeme pohnúť? — Jako menujeme všetky veci, ktoré nemôžeme pohnúť? — (Nasledovne: pec je nepohnuteľná; prečo? Stena je nepohnuteľná; prečo — Škola je nepohnuteľná; prečo? — Atď.)

Opakovanie: Jaký je stôl preto, že ho môžeme pohnúť? — Jaká je pec preto, že ju nemôžeme pohnúť? — Kniha je pohnuteľná; prečo; — Pero je pohnuteľné;

prečo? — Atď. Ktoré veci sú vo škole pohnuteľné? — Prečo ich menujeme pohnuteľnými? — Ktoré nepohnuteľné veci tu vo škole vidíte? — Prečo ich menujeme nepohnuteľnými? — (Ďalšie opakovanie jednotlivé a v chóre.) —

Čo môžeme s vecmi robiť, ktoré sa vo školskej izbe a na nej nachádzajú.

Dlážka. Ty sedíš na stoliči (v stoliči.) Ja nesedím; ja stojím na dlážke. — Môžeš aj ty na dlážke stáť? — Poď von, a povedz, čo môžeš na dlážke robiť? — Ja môžem na dlážke stáť. — (Opakuje sa jednotlivé a v chóre). — Ja môžem vo škole nie len stáť, lež aj chodiť. Teraz chodím. — Môžeme-li vo škole len stáť? — Čo môžeme ešte vo škole robiť? — Moje nohy sú na dlážke. Aj ty môžeš po dlážke chodiť. — Po čom môžeš chodiť? — Povedzte to všetci! — Na dlážke môžeme aj sedieť, ležať, skákať atď. — Čo môžeme ešte na dlážke robiť? — A čo ešte? — Povedz to všetko, čo môžeme na dlážke robiť? — Povedzte to všetci! — (Opakovanie). — Na čom stojí stôl? — Na čom stojí stolička? — Atď. Povedz, že aj stôl, aj stolička stojá na dlážke! — Môže aj dačo inšie na dlážke stáť? — Menuj také veci, ktoré môžu na dlážke stáť! — Na dlážke môže všeličo stáť. — Čo môže na dlážke stáť? — (Opakovanie tohoto a tamtoho.) Ja položím túto knižku na stôl! — Polož ty túto ukazovaciu paličku na dlážku! — Môžeme aj dačo inšie položiť na dlážku? — Na dlážku môžeme všeličo položiť! — Na dlážku môžeme nečo položiť! — (Opakovanie všetkého.) Na tento spôsob sa do viet sostaví:

Na dlážku môžeme nečo hodiť; — na dlážku môžeme nečo nechať padnúť; — zo dlážky môžeme nečo zodvihnúť; dlážku môžeme zamiesť; — dlážku môžeme umyť; — dlážku môžeme odtrhnúť; — dlážku môžeme nečím posypať; — dlážku nesmieme zanečistiť atď. — (Keď sme toto dokončili, sa všetko preopakuje.)

Stól. Dla predošlého učiteľ vyvinie: Na stole môžem sedieť; — na stole môžem stáť, ležať; — na stól môžem nečo položiť, (knihu, papier, pero, ruky atď.); — na stól môžem nečo postaviť, (kalamár, džbán atď. — (Teraz si učiteľ sedne ku stolu. Čo ja robím teraz? — Kde sedím teraz? — Pri čom sedím teraz?)

Pri stole môžem sedieť; — na stól môžem klepať; — stól sa môže umyť; — stól sa môže utrieť — stól sa môže vyniesť; — stól sa môže odnieť; — stól sa nesmie zanečistiť. (Opakovanie celého.)

Dvere. Jako sa táto vec menuje? — Môžem dvere otvoriť? — (Otvorí.) Čo som to spravil so dvermi? — (Zatvorí.) Čo som teraz spravil so dvermi? — Dvere môžeme otvoriť a zatvorit. — S otázkami sa vyvinie:

Cez otvorené dvere môžeme von vyjsť; — cez otvorené dvere môžeme dnu vojsť; — cez dvere môžeme von hľadať; — cez dvere môžeme dnu hľadať; — cez dvere môžeme von volať; — cez dvere môžeme dnu volať; — cez dvere môžeme nečo dnu hodiť; — cez dvere môžeme nečo von vyhodit; — cez dvere chodia žiaci do školy; — cez dvere chodia žiačky do školy; — cez dvere chodia žiaci a žiačky do školy; — cez dvere chodia žiaci zo školy; — cez dvere chodia žiačky zo školy; — cez dvere chodia žiaci a žiačky zo školy atď. — (Po každej novovyvinutej vete sa predošlá a predošlé opakujú. Na koniec prednášky sa celé preopakuje. Týmto sa nie len reč, leš aj pamät cvičí.)

Okno. Tak jako dvere, vyvinie sa teda:

Okno môžeme otvoriť; — okno môžeme zatvorit; — okno môžeme umyť; — okno môžeme utrieť; — cez okno môžeme von hľadať; — cez okno môžeme dnu hľadať; — pri okne môžeme stáť; — pri okne môžeme sedieť; — cez okno sa môžeme shovárať; — atď. — Opakovanie. Výstraha.

Tabuľka. Sa vyvinie:

Na tabuľke môžeme písať; — na tabuľke môžeme počtovať; — na tabuľke môžeme kresliť; — na tabuľke môžeme písať, počtovať a kresliť; — tabuľku môžem na stôl položiť; — tabuľku môžeme na stolicu položiť. — Kde môžeme tabuľku položiť? — Povedz to ty! — Povedzte to všetci! — Keď položím tabuľku na stôl, kde onatedy leží? — Keď ju položím na stolicu, kdetedy leží? — Tabuľku môžeme zavesiť na stenu, kdevisítedy tabuľka? — Tabuľku si obesíme na krk, na gombík atď. — Tabuľku nesmieme nechať padnúť; — tabuľku nesmieme dolu zhodiť; — atď. (Opakovanie. — Naučenie, jako si majú tabuľku chrániť.)

Tabuľa. Učiteľ vyvinie nasledujúce vety: Na tabuľi môžeme písať; — na tabuľi môžeme počtovať; — na tabuľi môžeme kresliť; tabuľu môžeme obrátiť; — tabuľu môžeme dolu dať; — tabuľu môžeme zavesiť; — tabuľu môžeme na stôl, na dlážku položiť; — tabuľu môžeme na stenu podprieť atď. — (Opakovanie. Naučenie.)

Písanka. V písanke môžeme písať; — v písanke môžeme počtovať; — v písanke môžeme kresliť; — písanku môžeme položiť na stôl, na stolicu; — písanku môžeme na stenu zavesiť; — písanku môžeme otvoriť; — písanku môžeme zatvoriť; — písanku môžeme odniesť; — písanku môžeme priniesť; — písanku nesmieme zanečistiť; — písanku nesmieme počmárať, potrhať atď. — (Opakovanie. Výstraha.)

Pero. Učiteľ vyvinie nasledujúce vety: Perom môžeme písať; — perom môžeme kresliť; — perom môžeme počtovať; — pero môžeme utrieť; — pero môžeme namočiť; — pero môžeme schovať; — pero môžeme ztraťiť atď. — Opakovanie. Výstraha.

Abecedár. V abecedári môžeme čítať; — v abecedári môžeme listy obracať; — z abecedára sa môžeme nečo učiť; — z abecedára môžeme nečo čítať; — abecedár môžeme otvoriť; — abecedár môžeme zatvoriť; —

abecedár môžeme v ruke držať; — abecedár môžem na stôl, stolicu položiť, postaviť, do stola schovať atď.; — abecedár môže padnúť; — abecedár môžeme zdvihnúť; — abecedárom nesmieme hodiť; — abecedárom nesmieme klepať; — abecedár musíme šanovať (šetriť) atď. Opakovanie a naučenie, jako si majú dietky knižky šanovať.

Pec (kamna). Sa vyvinie: *Pec* môžeme okúriť; — do pece môžeme oheň, drevo, slámu atď. položiť; — u pece sa môžeme shrievať; — na horúcej peci sa môžeme popáliť; — na horúcej peci sa môžu šaty spáliť; — o pec sa môžeme udrieť; — pec môžeme očistiť; — na pec môžeme nečo položiť, postaviť; — na pec sa môžeme podprieť; — ku peci si môžeme sadnúť, stáť, ľahnúť atď. — Opakovanie a výstraha. Keď ňa oziabe, nechod ku peci.

Opis jednotlivých vecí dľa barvy, podoby, čiastok, a jako sú tieto čiastky složené.

Jako sa to menuje, na čo ja teraz ukazujem? — Tento stôl je zelený. — Jaký je tento stôl? — Povedzte to všetci! — Barva tohoto stola je zelená. — Jaká je barva tohoto stola? — Jakej barvy je tento stôl? — Čo je ešte zelené? — Jakej barvy je tráva? — Jakej barvy je stromový list? — Jakej barvy je tento papier? — (Jednotlive a spoločne). — Tento stôl je štvorhranný! — Pozrite sa sem, toto sú hrany! — Počítajme tie hrany, kolko jich je? — Učiteľ po kraji stola tiahne prstom, a kde sa dva kraje schádzajú (nemusi ešte povedať kde sa dve „plochy“ schádzajú) povie: toto je jedna hrana (roh). — Kolko je toto hrán? — (Jedna. — Ide teraz diaľ na ten istý spôsob.) Toto je druhá hrana. — Kolko hrán sme už počítali? — (Dve. — Tak počíta tretiu a štvrtú hranu.) — Kolko hrán má teda tento stôl? — (Tento stôl má štyry hrany.) — Kolko hranný je tento stôl? — Tento stôl

je štvorhranný. — Teraz sa druhé štvorhranné veci pomenujú a hrany počítajú; n. pr. tabuľa, tabuľka, kniha, okno atď. — Opakovanie jednotlivé a spoločne.) Povedzte teraz jaký je tento stôl? — A ešte jaký? — Povedz to takto: Tento stôl je zelený a štvorhranný. — Povedzte to všetci! — Povedz to ty sám! — Kto to chce ešte povedať? — Na tento spôsob sa vyvinie:

Tento stôl je zelený; — tento stôl je štvorhranný = tento stôl je zelený a štvorhranný; — tento stôl je dlhý; — tento stôl je úzky; = tento stôl je dlhý a úzky; = tento stôl je zelený, štvorhranný, dlhý a úzky; — tento stôl je hrubý; — tento stôl má tabuľu (táľfu); — tento stôl má podstavok; — tento stôl má stolnicu, (šubláďnu); — tento stôl má štyri nohy; — na podstavke je tabuľa; — pod tabuľou je stolík; — pod tabuľou je podstavok; — tabuľa je plochá; — tabuľa má šesť ploch. — (Na predu, na zadu, na pravo, na ľavo, na vrchu, na spodku; — atď. — (Opakovanie jednotlivé a v chóre; opakovanie jednoduchých a sťažených viet atď. tiež jednotlivé a spoločne.)

Dvere. Na predošlý spôsob sa vyvinú nasledujúce vety: Dvere sú biele, (zelené, červené atď.) dvere sú vysoké; — dvere sú široké; — dvere sú hrubé; — dvere sú štvorhranné; — dvere majú blachu; — dvere majú kľučku; — dvere majú panty; — dvere sú vyššie nežli široké; — dvere visia; — dvere visia na pantoch; — dvere sú vo stene; — dvere majú dve (?) krídla; — spodnia čiastka dvier sa menuje prah; — dvere majú podvoje atď. — Opakuje sa jednotlivé a v chóre.

Okno. Sa vyvinie: Okno je vo stene; — okno má dve (štyri) krídla; — okno má rám; — okno má poličku; — okno má špruhle; — sklo (tabuľky) sedí (sú vložené) vo špruhloch; — špruhle sedia v rámoch; — polička je biela (?); — rám a špruhle sú biele (?); — sklo je priehľadné; okno je štvorhranné; sklenné tabuľ-

ky sú tiež štvorhranné; — okno je vysoké; — okno má panty; — okno má zvrstáky; — krídla okien visia; — atď. — Opakuje sa jednotlivé a v chóre.

Tabuľka. Sa vyvinie: Tabuľka je čierna; — tabuľka je štvorhranná; — tabuľka je plochá; — tabuľka je dlhšia nežli široká; — tabuľka má rám; — v ráme je tabuľka; — tabuľka je v ráme; — v ráme je dierka; — v dierke je šňôrka. — K čomu potrebujeme tú šňôrku? — Opakovanie jednotlivé a spoločne.

Abecedár. Sa vyvinie: Abecedár je dlhší, nežli široký; — abecedár má štyri rohy; — abecedár má listy; — abecedár má veľa listov; — abecedár má modrú obálku; — abecedár má strakatú obálku; — (abecedár má strakatú väzbu); — abecedár má žltý rez (úrez, úkrojok); — abecedár má plátenný (koženný) chrbát; — v abecedári sú listy; — v abecedári je veľa listov; — na listoch sú písmeny. — atď. Opakovanie jednotlivé a spoločne. — Dľa tohto sa aj ostatnie veci preberú.

Látka, z ktorej sú veci a jich čiastky shotovené.

Tabuľka. Vy ste doteraz všetky veci v škole pomenovali; ste jich ale len tak povrchné prezreli. Teraz sa na daktoré bližšie (lepšie) popozerať. (Učiteľ zdvihne tabuľku.) — Tu mám tabuľku! Povedz mi, čo na tejto tabuľke vidieť možno? Vy na nej aj dačo z dreva vidíte; ukáž mi, Janko, čo je na tejto tabuľke z dreva? — Tak je, okolo tabuľky je drevo. — Je toto v prosriedku tiež drevo? — Čo je to teda Jurko! — Ukáž mi ten kameň na tabuľke! — Ukáž mi to drevo na nej! — Palko! (žiak z vyššieho oddelenia, triedy), jako sa menuje to drevo, čo je okolo tabuľky? — Čo je to teda Jurko! — Povedz to takto: to-je-rám! — Kde je ten rám? — Irma, povedz dobre na hlas a zretedelne, jako sa ten kameň na tabuľke menuje? — (Bridlica.) Jako sa menuje teda táto vec? — Čo poznáte už teda na tabuľ-

ke? — Teraz vezmem rám z bridlice preč. (Učiteľ ukazuje len rám.) Čo je toto? — Je samotný rám už tabuľka? — Čo chýbä ešte ku nej? — Rám neni celá tabuľka, rám je len jedna čiastka tabuľky. — Čo je teda rám z celej tabuľky? — (Jednotlive a spoločne. — Učiteľ odloží rám na stranu a ukazuje len bridlicu.) — Jako sa toto menuje? — Čo že je toto? — Je bridlica už celá tabuľka? — Čo chýbä teraz k tabuľke? — Čo je teda bridlica z celej tabuľky? — (Jedna čiastka.) Pred tým sme sa jednu čiastku tabuľky naučili poznať; ktorá to bola čiastka? — Teraz poznáte aj druhú čiastku tabuľky. — Ktorá je tá druhá čiastka tabuľky? — Ktoré sú teda čiastky tabuľky? — Ukáž všetkým dietkam jednu čiastku tabuľky! — Jako sa táto čiastka menuje? — Ukáž teraz aj druhú čiastku tabuľky! — Jako sa tá čiastka menuje? — Ukáž obe čiastky tabuľky! — Ktoré sú teda čiastky tabuľky? — To si zapamätajte! — Čo si to máte zapamätat? — Povedz mi ešte raz, je rám už celá tabuľka? — Čo nám ešte chýbä? — Keď ja mám rám a bridlicu, a chcel bych mať zase celú tabuľku, čo mnsím spraviť? — Tak je dobre, hneď to spravím! — (Učiteľ vloží bridlicu do rámu. — Teraz je zase tabuľka celá. — Vidiš tie čiastky tabuľky tiež? — Ukáž mi tie čiastky tabuľky, a pomenuj jich! — Teraz sa na rám pozremo lepšie. Hľadte sem! — Vyziera rám tak, jako bridlica? — Bridlica je čierna! — Jaký je rám? — Už aj o ráme viete dačo! — Jaký je teda rám? — My sa môžeme z tohto rámu ešte všeličo naučiť. Vy už viete čo je hrana; ktorý by mi vedel na ráme jednu hranu ukázat? — Má rám ešte aj viac hran? — Kto by jich vedel spočítat? — Spočítaj jich! — Kolko hran má rám? — Keď má rám štyry hrany, je štvorhranný! — Jaký je teda rám? — Prečo je rám štvorhranný? — Teraz už viete jako vyzerá rám. — Jako vyzerá teda rám? — Vy aj to viete, kolko hran má rám! — Jaký je pre-

to rám? Ja vám to teraz predpoviem: rám je biely; rám je štvorhranný. (Opakuje sa jednotlivé a spoločne. — Učiteľ vezme bridlicu von z rámu.) — Ja bych nechcel, aby mi táto bridlica na zem padla. — Prečo bych to asi nechcel? — Je viac takých vecí, ktoré nesmieme nechať na zem padnúť? — Prečo jich nesmieme nechať na zem padnúť? — Padlo vám už nečo takého na zem, a roztlklo sa to? — Všetko, čo sa ľahko rozbije, je zlomiteľné (krehké), alebo slabé. — (Učiteľ vezme rám do ruky.) Tento rám môžem nechať padnúť na zem, on sa tak ľahko nerozbije, jako bridlica. — (nechá rám padnúť na zem.) Rozbil sa ten rám? — Rozbije sa tak ľahko rám, jako bridlica alebo sklo? Jaký je teda rám, keď sa tak ľahko nerozbije? — (Pevný.) — Vy už teraz všeličo viete o ráme povedať. — Ktorý by mi vedel teda dačo o ráme povedať? — Ešte dačo? — Ktorý to vie všetko povedať? — (Opakuje sa jednotlivé a v chóre.)

Vy viete o ráme ešte aj viac povedať. Z čoho je ten rám zhotovený? — Povedz to aj ty! — Povedzte to všetci! — Kto to spravil ten rám z dreva? — Povedz to tiež! — Aj ty! — Všetci! — Vedeli by ste mi všetko povedať, čo ste sa o tabuľke učili? — Ja to chcem počuť! — Ktoré sú čiastky tabuľky? — Ktorú čiastku tabuľky sme dobre poobzierali? — Jaký je teda rám? — Jaký je ešte? — A jaký ešte? — Z čoho je rám zhotovený? — Kto zhotovil ten rám? — Z čoho zhotovil stolár rám? — To, z čoho je vec zhotovená, menuje sa látkou. — Povedz to aj ty! — Povedzte to všetci! — Z jakej látky je teda zhotovený rám? — Kto to vie všetko spolu povedať? — Povedzte to tak všetci! — To si musíte zapamätať? — Povedz mi ešte raz, čo ste sa už naučili? — N., čo vieš o tabuľke? — Čo vieš o ráme na tabuľke? — Povedz to všetko spolu! —

— Aj ty! Aj ty! — Všetci! — Teraz sa na tú druhú čiastku tabuľky dobre pozremo. — Ktorá je druhá čiastka tabuľky? — (Učiteľ drží bridlicu vedľa rámu.) Jakú barvu má rám? — Jakej barvy je bridlica? — Má aj bridlica hrany? — Počítajte ích! — Koľko hran má bridlica? — Jaká je preto bridlica? — Rozbije sa bridlica ľahko? — Jaká je preto bridlica? — Povedzte mi všetko, čo ste sa o bridlici naučili? — My sa môžeme na bridlici ešte aj viac naučiť. — N. poď von, a tiahni rukou po dlážke! — Pravda, to bys' nie veľmi rád dlho robil? — Prečo nie? — Prečo ťa bolí (páli) ruka? — Dlážka je drsnatá! — Jaká je dlážka? — Povedzte to všetci! — Tiahni teraz rukou po bridlici! — Pravda, to už ide lepšie! — Je aj bridlica drsnatá? — Jaká je teda? — Už zas viete dačo o bridlici. — Jaká je teda bridlica? — My ešte dačo spravíme! — Povedz mi N., keď dáš ruku ku teplej peci, jaká bude tvoja ruka? — Prečo bude teplá? — Polož ale tvoju ruku na bridlicu! — Jaká je tvoja ruka? — Prečo je studená? — Jaká je teda bridlica? — Zase sme sa dačo o bridlici naučili! — Čo sme sa to o bridlici naučili? — Teraz mi to ešte raz všetko povedzte, čo ste sa o tabuľke, o ráme a o bridlici naučili! — Čo vieš ty o tabuľke? — Čo vieš ty o ráme? — A ty? — Ale vždy dačo inšieho! — Kto vie dačo o bridlici? — Čo vieš ty? — Ty? — Povedzte to spolu, čo o tabuľke viete! — Čo viete o ráme? — Čo viete o bridlici? — Keď sa vás budú doma pýtať, čo ste sa učili, nuž o čom budete vyprávať? — Povedz mi teda, čo ste sa učili? — Čo vieš o bridlici? — Čo vieš o ráme? — Čo vieš o tabuľke?

Stól. — Jako sa menuje táto vec? — Na miesto vec, môžeme povedať aj predmet. — Jako sa menuje tento predmet? — Z čoho je tento predmet zhotovený? — Z jakej látky je zhotovená stolica? — Z čoho je zhotovená dlážka? — Je všetko na stole z dreva zhotove-

no? — Č čoho je zhotovený zámok? — Z čoho sú zhotovené panty na dverách? — Ktorý predmet je vo škole celkom zo železa zhotovený? — Atď. —

Stena. — Stena je zhotovená z tehiel a kameňov. — Tehla je z hliny. — Medzi tehľami je vachovka (malta). — Vachovka sa robí z vápna a piesku. Atď.

Okno. — Rám, špruhle, polička, križ sú z dreva zhotovené. — Tabuľky okna sú zo skla. — Panty, háky, zvrťáky na okne sú zo železa. Atď. —

Kalamár. — Kalamáre sú zo skla zhotovené(?). — Z čoho je zhotovená tabuľa?, — ukazovacia palička?, — kniha?, — pero?, — linorár? — Kto robí stoly?, — okná?, — knihy?, — tabule? — Atď. —

Opakovanie a zostavenie.

Ktoré predmety vidíte tu z dreva zhotovené? — (Stôl, stolica, dvere, polička, prah, tabuľa atď.) Zo železa: pec, kliešte, panty, zvrťáky na oknách atď. Zo skla: kalamáre, tabuľky v oknách. Z papiera: obálky, listy v knihe = v knihách, písanky. Z kameňa: steny, tabuľky, (bridlica je druh kameňa.) Z hliny: pec, tehly, steny atď. snáď aj kalamáre. — Dľa toho sa i ostatnie školské veci preberú, z čoho sú ony zhotovené.

Srovnávania.

Pero a kamienček. Tu mám dva predmety, ktoré vy už poznáte! — Jako sa menuje tento predmet? — (Kamienček.) A tento? — (Pero.) Pozrime sa na pero! — Čo je na pere také, jako na kamienčku? — Ktorý vie dačo takového povedať, čo je práve také na pere, jako na kamienčku? — (Učiteľ drží tabuľku šíkmo, a a pustí po nej kamienček sa kotúlať, gúlať). — Čo sa ešte lepšie gúla, nežli kamienček? — Prečo sa gúla gúla? — Jaký je teda kamienček? — (Okrúhly.) Teraz sa pozrime na pero! — Jaké je pero? — Čo sme sa práve

teraz o kamienčoku a pere naučili? — Ľudia (veľkí) to kratšie povedajú. — Jako povedajú veľkí ľudia? — (Dieťa z vyššieho oddel. odpovedá.) — Kamienček a pero sú okrúhle. (Opakuje sa). — Perom sa môžeme pichnúť. — Prečo sa môžeme perom pichnúť? — Jaké je pero tu na predu? — Pozrime sa teraz na predok kamienčoka? — Jaký je? — Zase sme dačo našli, čo je na kamienčoku také, jako na pere. — Čo je to? — Kto by mi to vedel tak na krátko povedať? — Kamienček a pero sú končité. — (Opakuje sa.) K čomu potrebujeme kamienček? — K čomu potrebujeme pero? — Povedzte oboje spolu, ale zase na krátko! — Na pere je všeličo také, jako na kamienčoku; alebo, pero a kamienček sú sebe v nečom podobné. — V čom je pero kamienčoku podobné? — (Opakuje sa jednotlivě a spoločne.) Na pere je aj dačo iné než na kamienčoku; alebo, pero a kamienček sú sebe v nečom nepodobné — rozpodobné. — Ktorý vie dačo povedať, čo je na pere iné, než na kamienčoku? — Na čo píšeš kamienčokom? — Môže sa aj perom na tabulke písať? — Čo je teda pri pere iné, nežli pri kamienčoku; alebo, v čom sú rozpodobné? — (Slovo rozpodobné, sa nemusí dieťkam vysvetlovať.) — Keď chceš perom písať na papier, čo ešte potrebuješ k tomu? — Je to tak aj pri kamienčoku? — Zas teda dačo rozpodobného. — Keď budete dobre pozorovať, jako vyzerajú pero a kamienček, ešte mi všeličo poviete, v čom sú si tieto predmety rozpodobné. — Čo má pero tuto? — (Ukazuje na rozštip.) Má aj kamienček rozštip? — V čom sú teda zas rozpodobné? — Jaké je pero z ňútra? — (Duté.) Aj kamienček je dutý? — Kto to vie ešte všetko povedať, v čom je kamienček s perom rozpodobný? — (Opakuje sa.) My nie sme ešte hotoví. (Učiteľ kriví pero.) Čo to robím teraz s perom? — Môžem aj kamienček skriviť? — Povedzte to teda! — (Vyjadrite

sa o tom!) — Ešte dačo vidíme tu na vrchu pera, čoho kamienčok nemá. — Čo je to? (Dierka.) — (K tomuto cvičeniu nech si vezme učiteľ staré pero, nech to ale aj spolu oznámi; bo by sa časom stať môhlo, že by dietky nové perá krivilý. — Detská nevinná zábava.) Teraz uvidím, jestli ste si všetko zapamätaly, v čom je pero kamienčoku podobné a v čom rozpodobné. Najsamprv mi povedzte, v čom je pero kamienčoku podobné. Ale žiadon nesmie to isté povedať! — — — Teraz ste povedaly, v čom je pero kamienčoku podobné; čo by ste mi ešte vedely povedať? — V čom je pero kamienčoku nepodobné? — Pozorujte, aby niektorý to isté dvakrát nepovedal! — — Čo sme teraz robili? — Viete, jako to menujeme, čo sme robili? — To sa menuje porovnanie! — Jako sa to menuje, čo sme teraz robili? — A čo sme teraz robili? — Čo sme porovnávali? — Čo sme museli napred hľadať? — A čo potom? — Tak môžeme aj stôl so stolicou porovnať atď. — Čo musíme ale najsamprv na stole a stolici vynajst? — A čo potom? — To budúčne učiníme. — Doma sa na to rozpamätajte, snáď vám dačo napadne, v čom je stôl stolici podobný, a v čom rozpodobný. — Ale aj to si zapamätajte, čo sme sa dnes naučili. — Povedzte mi to ešte raz, čo sme sa dnes naučili? — Zajtrá sa vás budem zas pýtať. Teda si to dobre zapamätajte! —

Stôl a stolica. Toto je stôl. — Toto je stolica. — My teraz vyhladáme to na stole, čo je aj na stolici. — Ktorý mi z vás dačo povie? — Z čoho je zhotovený stôl? — Z čoho je zhotovená stolica? — Vyvinie sa: Stôl je zhotovený z dreva; — stolica je zhotovená z dreva; — stôl a stolica sú zhotovené z dreva; — z dreva sú zhotovené stôl a stolica; — aj stôl aj stolica sú z dreva zhotovené; — atď. stôl je biely, stolica je tiež biela; — stôl je štvorhranný, stolica je tiež štvorhranná; — stôl má tabuľu, stolica má tiež tabuľu; — stôl

má štyry nohy, stolica má tiež štyry (?) nohy; — stôl je pohnuteľný, stolica je tiež pohnuteľná: — stôl je nový, stolica je tiež nová; — na stôl môžeme dačo položiť, na stolicu môžeme tiež dačo položiť; — stôl je zápalný, stolica je tiež zápalná; — stôl je školské náradie, stolica je tiež školské náradie; — na stole sa píše, na stolicí sa tiež píše; — stôl robí stolár, aj stolicu robí stolár atď. Po tomto sa vyvinie:

Stôl má podstavok, stolica nemá podstavok; — stôl je vyšší, nežli stolica; — stôl je širší, nežli stolica; — stôl je kratší, nežli stolica; — stolica je dlhšia, nežli stôl; — stôl má na sebe zámok, stolica nemá; — atď.

Tabuľa a tabuľka. Podobnosti: Tabuľka je tabuľa, a toto je tiež tabuľa; tabuľka je čierna, tabuľa je tiež čierna; — tabuľka je štvorhranná, tabuľa je tiež štvorhranná; — tabuľka má rám, tabuľa má tiež rám (?); — tabuľku môžeme zavesiť, tabuľu tiež; — na tabuľke sa píše, na tabuli tiež — atď. —

Rozpodobnosti: Tabuľa stojí (visí) obyčajne v tomto kúte, tabuľka nie; — tabuľa je celá z dreva, tabuľka nie; — tabuľa je väčšia (dlhšia, širšia), nežli tabuľka; — (tabuľa je veľká, tabuľka je malá; —) tabuľa je ťažšia, nežli tabuľka; — (tabuľa je ťažká, tabuľka je ľahká; —) tabuľka je krehká, tabuľa nie; — na tabuli píšeme kriedou, na tabuľke kamienčokom; — atď. —

Dvere a okno. Podobnosti: Dvere sú vo stene, okno je tiež vo stene; — dvere visia na pántoch, okno tiež; — dvere môžeme otvoriť atď. okno tiež; — dvere majú futrál (obrubu, dveraj), okno tiež; — dvere majú krídla (?), okno tiež; — dvere sú podlhovato štvorhranné, okno tiež; — atď.

Rozpodobnosti: Dvere sú väčšie, nežli okno; — dvere siahajú až po dlážku, okno nie; — spodnia čiastka dvier sa menuje prah; spodnia čiastka okna polička; — cez dvere vchádzame dnu a von, cez okno nie;

— cez okno vchádza do chyže svetlo, cez dvere nie; dvere sú z väčšej čiastky zo dreva zhotovené, okno nie; — dvere robí stolár a zámočník; okno stolár, zámočník a sklenár; — okno je vo stene, dvere trčia von zo steny; dvere majú jedno krídlo (dve?), oblok dve (štyry?); — atď.

Dvere a dlážka Podobnosti: Dlážka a dvere sú štvorhranné; — dlážka a dvere sú podlhovaté (?); — na dverách je železo (klince, zámok, panty), na dlážke tiež (klince); — dvere sú z dreva, dlážka je tiež, — dvere a dlážku robí stolár; — dvere sa čistia vodou, dlážka tiež; — keby neboly dvere, nemohli by sme vjsť dnu; bez dlážky by sme nemohli dobre stáť, oboje je teda potrebné; — atď.

Rozpodobnosti: Dvere sú nie tak široké, jako dlážka; — dvere sú zabarvené, dlážka nie; — po dlážke chodíme, po dverách nechodíme; — cez dvere (otvorené) ideme dnu a von; — dvere môžeme otvoriť a zatvoriť, teda hýbať, dlážku nemôžeme; — dvere visia, dlážka leží; — dvere sú nad dlážkou, dlážka je pod dverma; — na dvere môžeme dačo zavesiť, na dlážku môžeme dačo položiť (postaviť); — atď. —

Stôl a tabuľka. Podobnosti: Stôl je vo škole, tabuľka je tiež vo škole; — stôl má dĺžku, šírku a výšku, tabuľka tiež; — tabuľa na stole je štvorhranná, tabuľka tiež; — oboje je širšie, než dlhé; — oboje sa na istom mieste vo škole nachádza; — oboje zaujíma miesto (priestor) vo škole; — na obojom je drevo; — na obojom môžeme písať; — oboje môžeme podeliť na čiastky; — oboje pozostáva z čiastok; — oboje nebolo vždy vo škole; — oboje nebude vždy vo škole; — oboje malo počiatok, oboje bude mať aj koniec; — oboje je pominuteľné; — oboje je čo deň to deň staršie; — oboje je pohyblivé; — oboje sa často zanečistí; — oboje sa vodou čistí; — atď.

Rozpodobnosti: Stôl je celý z dreva, tabuľka je z čiastky z dreva; — tabuľka pozostáva väčšou čiast-

kou z bridlice; — tabuľka sa skôr rozbije, nežli stôl; — stôl je trvanlivejší nežli tabuľka; — stôl zhotovuje stolár, tabuľku aj kamenár; — stôl má stolnicu a štyry nohy, tabuľka nie; — stôl stojí, tabuľka obyčajne leží; — tabuľku obyčajne vešáme, stôl nie; — stôl je drahší, nežli tabuľka; — stôl potrebujeme, aby sme veci naň a do neho položili; tabuľka sa ku písaniu, počtovaniu a kresleniu potrebuje; — tabuľku klademe do stola alebo na stôl; — stol neklademe ani do tabuľky ani na tabuľku; — stôl je väčší a ťažší, nežli tabuľka; — atď. — Na tento spôsob sa aj ostatnie školské náradie porovnáva, na pr. stolička so stolicou, kniha s písankou atď.

Škola.

Cieľ školy; žiak (žiačka); spolužiačik (spolužiačka); učiteľ.

(Mravné znázornenie.) Vaši rodičia posielajú vás do školy. Oni to preto robia, aby ste sa vo škole dačomu naučili. — Prečo vás vaši rodičia posielajú do školy? — Prečo posielajú teba tvoji rodičia do školy? — Prečo posielajú jeho do školy? — Prečo chodíš ty do školy? — Prečo chodí on do školy? — Prečo chodíte vy do školy? — (chodíme preto do školy, aby sme sa vo škole dačomu naučili.) — Keď sa s tebou shováram, tak pekne hlasno mi odpovedáš; ja to na tebe poznám, že rád chodíš do školy. Kto rád chodí do školy, ten sa aj chce vo škole dačomu naučiť. — Chodíš ty rád do školy? — Chceš sa teda vo škole dačomu naučiť? — Povedzte mi všetci, chodíte radi do školy? — Chcete sa teda vo škole dačomu naučiť? — Aj ty sa chceš vo škole dačomu naučiť? — Keď sa chcete vo škole dačomu naučiť, naučte sa teda hneď tento veršík:

Rád do školy chodievam,
kde sa k dobrému vodievam,
rozum, srdce, smysly cvičím,
Pána Boha poznať učím.

Kto do školy chodí, aby sa dačomu naučil, menuje sa žiak. — Chodíš aj ty do školy? — Čo si ty preto, že chodíš do školy? — Čo je on preto, že chodí do školy? — Povedz Jankovi, čo je on? — Čo ste vy všetci preto, že chodíte do školy? — Aj Anička chodí do školy, ale ona preto není žiak, ona je žiačka. — Čo je Anička preto, že chodí do školy? — Povedz mi Julka, čo si ty preto, že chodíš do školy? — Ona to nevie, čo je, povedz jej to dobre na blas! — — Koľko žiakov sedí v tejto stolici? — Ukáž mi jich! — — Kto do školy chodí, aby sa nečomu naučil, je lebo žiak, alebo žiačka. — Vy všetci chodíte do školy, aby ste sa dačomu naučili a preto ste žiaci a žiačky. — Opakuje sa. —

Janík chodí do školy, on je žiak; Jurko chodí tiež do školy, on je tiež žiak; Janík chodí s Jurkom do školy, Janík je Jurkov spolužiak. — Prečo je Janko Jurkov spolužiak? — Či Michal nechodí s vami do školy? — Čo je on teda vám? — (On je náš spolužiak.) Čo ste vy jemu preto, že chodíte s ním do školy? — (My sme jeho spolužiaci.) Čo je Ferko preto, že chodí s vami do školy? — Či spolužiak je on? — Povedz mu to, čo je on vám? — Povedz pri tom aj jeho meno! — (Ferko, ty si náš spolužiak.) Ktorí by ste to uhádli, je-li aj Mariška váš spolužiak? — — Mariška je vaša spolužiačka. — Čia spolužiačka je Mariška? — Koľko vašich spolužiaček sedí v tejto stolici? — Koľko spolužiakov sedí tam v tej stolici? — Niektorí z tvojich spolužiakov sú nie tu, menuješ jich tiež spolužiakmi? — Tvoja matka prišla dnes s tebou do školy, ona ťa sem priviedla, je ona spolužiačka? — — Kto so mnou do školy chodí, aby sa dačomu naučil, je môj spolužiak alebo moja spolužiačka. — Otázky. — — Žiakov, ktorí so mnou do školy chodia, menujem mojimi spolužiakmi a žiačky, mo-

jími spolužiačkami. — Opakuje sa jednotlivé a spoločne. —

Vy všetci chodíte do školy, aby ste sa dačomu naučili, a preto ste žiaci a žiačky. Aj ja chodím každý deň do školy; či som aj ja žiak? — (Deti sa budú usmievať.) Prečo som ja nie žiak? — Ja som nie žiak, ja vás vyučujem, a preto som ja váš učiteľ. — Kto som ja teda? — Vy ste moji žiaci, a vy ste moje žiačky. — Čo ste vy teda ku mne? — Koľko učiteľov je vo škole? — Koľko žiakov je vo škole? — Koľko žiaček je vo škole? — (Počet žiakov sa ešte neurčuje číslou.) Učiteľ vyučuje vo škole! — Čo robí učiteľ vo škole? — Či aj žiaci a žiačky vyučujú vo škole? — Tak je, žiaci a žiačky nevyučujú vo škole, žiaci a žiačky sa učia vo škole. — Čo robia žiaci a žiačky vo škole? — Čo robí učiteľ vo škole? — Povedzte, čo robí učiteľ a čo robia žiaci a žiačky vo škole? — (Opakuje sa jednotlivé a spoločne.)

Pomenovanie vo škole sa nachádzajúcich učebných prosriedkov. Učebné prosriedky žiakov a ich užívanie.

Prečo chodíte do školy? — Prečo chodím ja do školy? — Prečo som ja vo škole? Prečo ste vy vo škole? —

Vo škole nachádzajú sa rozličné predmety; tieto my už aj známe. — Povedz mi niektoré, chytro! — Teraz musíme aj vedieť, k čomu sú ony vo škole! — Kde ty sedíš? — K čomu potrebujeme teda stolicu? — K čomu potrebujeme stoličky? — Stolica je preto tuná, aby sme na nej sedeli. — Vravte teda: Stolica je vo škole, aby žiaci na nej sedeli. — Prečo je teda stolica vo škole? — Teraz už aj sami uhádnete, prečo sú stoličky vo škole? — — Jako sa menuje táto vrchná časť stoličky? — (Daska.) Daska je pred vami, vy máte na nej položené ruky. — Keď píšete, čo si kladete na

dasku? — Keď hen väčší žiaci a žiačky píšu, čo si kladú oni na dasku? — Vaší spolužiaci (spolužiačky) majú aj knižky na daske. K čomu potrebujeme vo škole ešte stolicu? — K čomu potrebujeme vo škole stolice? — (Opakuje sa.) —

Toto je tabuľka. — K čomu potrebujete tabuľku? — K čomu potrebujú vaší väčší spolužiaci tabuľky? — Čo môžeme robiť na tabuľkách? — Na tabuľkách môžeme písať, počítat a kresliť. — Čo môžeme na tabuľkách robiť? — A čo ešte? — A ešte? — Povedz to jedno za druhým, čo môžeme na tabuľkách robiť? — Čo môžeš ty na tabuľke robiť? — Čo môžu oni na tabuľkách robiť? — Povedz Karoline, čo môže ona na tabuľke robiť? — Povedz spolu aj jej meno! — (Opakuje sa.) Kto chce na tabuľke písať, čo musí mať? — Vo škole sú kamienčoky. Kamienčoky slúžia k tomu, aby sme s nimi na tabuľkách písali. — K čomu nám slúžia kamienčoky? — Čím píšeme na tabuľkách? — Čím píšete na tabuľkách? — Čím píšeš ty na tabuľke? — Čím píše on na tabuľke? — Čím píše ona na tabuľke? — — Tu vo škole máme ešte aj iné tabule; tieto sú nie tabuľky. — Ako sa táto menuje? — K čomu slúži táto? — Čím píšeme na nej? — — Na stenách visia čítacie tabule atď. — K čomu slúžia tieto? — Pri čítacích tabuľkách visia paličky, na čo sú tie? — (Ukazuje sa s nimi na čítacích tabuľkách.) — Povedali ste, že na tabuli aj počítame (počtujeme). — Ku počtovaniu máme aj knižky; knižka ku počtovaniu menuje sa počtovná kniha. — Ako sa menuje atď.? — Ukáž nám počtovnú knihu N.! (Z vyššieho oddelenia.) Ukážte všetci vaše počtovné knihy! — Jaké knihy nám ukazujú vaši starší spolužiaci? — Jakú knihu nám ukazoval N.! — K čomu potrebujeme počtovné knihy vo škole? — — Tu vo škole máme ešte aj inšie knihy, jako: Katechismus, Abecedár, Čítanky atď. — K čomu nám je Katechismus? — K čomu Abecedár? —

Povedz nám taký predmet, ktorý je vo škole, a sme ho ešte nemenovali! — (Pero.) K čomu potrebujeme pero? — Povedz mi všetky tie veci, ktoré potrebujeme ku písaniu! — Tabuľku, kamiénčok, písanku, pero, černidlo, tabuľu, kriedu, stôl, stolicu atď.) — Ktoré predmety potrebujeme ku čítaniu? — (Stenné tabule, ukazovacie paličky, Abecedár, Čítanky atď.) — K čomu potrebujeme Katechismus? — To snáď ešte neviete, musím vám to povedať. — Katechismus potrebujeme k tomu, aby sme sa naučili Pána Boha poznať, a jeho vôľu plniť. — K čomu potrebujeme Katechismus vo škole? — Vy nemáte ešte Katechismus, bo neviete ešte čítať, keď budete vedieť čítať, potom budete aj Katechismus potrebovať. — Na čo budete Katechismus potrebovať? — Povedzte to pekne všetci! — Povedz to teraz sám, na čo budeš Kat. potrebovať? atď. — (Ja, ty, on, my, vy, oni.) — — Pomenuj mi ešte raz všetko to, čo potrebujeme ku písaniu? — Pomenujte to všetci, tak jako ukazovať budem! — — Všetky predmety, ktoré potrebujeme ku písaniu, menujú sa písacie prosriedky. — Jako sa menujú tie predmety, ktoré ku písaniu potrebujeme? — Pomenuj tie písacie prosriedky!

K čomu potrebujeme Abecedár? — Je abecedár písací prosriedok? — Prečo je nie? — Čo potrebujeme ku čítaniu? — A čo ešte? A ešte? — Všetky predmety, ktoré potrebujeme ku čítaniu, menujú sa čítacie prosriedky. — (Opakuje sa.) —

Ktoré predmety potrebujeme ku počtovaniu? — A čo ešte? — A ešte? — Tu na toto by ste boli zapomnely! — Čo je to? — (Počtový stroj.) — — Jako sa menujú tie veci, ktoré potrebujeme ku písaniu? — Jako tie, ktoré potrebujeme ku čítaniu? — Jako sa tie predmety menujú, ktoré ku počtovaniu potrebujeme, to už aj sami uhádnete! — No, ktorý by mi to vedel povedať? — Tak je dobre! — Povedzte to všetci! — Povedz to

ty ešte sám! — — Vo škole sú teda písacie prosriedky, čítacie prosriedky a počtovacie (počtovnie) prosriedky. — My to môžeme kratšie povedať, takto: vo škole sú písacie — čítacie — a počtovacie prosriedky. — Jaké prosriedky sú teda vo škole? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Povedz to ešte aj ty! — Atď.

Keďby neboly vo škole písacie prosriedky, mohli by sme sa naučiť písať? — Keďby neboly vo škole čítacie prosriedky, mohli by sme sa naučiť čítať? — Keďby neboly vo škole počtovacie prosriedky, mohli by sme sa naučiť počtovať? — Prečo nie? — Mohol bych vás naučiť čítať, keďby sme nemali abecedáre, čítacie tabule atď.? — Keďby sme nemali písanky, pero, kamenčok atď. mohli by ste sa naučiť písať? — Atď. — Ja bych vás nemohol naučiť ani písať, ani čítať, ani počtovať, a preto: písacie — čítacie — a počtovacie prosriedky musia byť vo škole. — Prečo? atď. — Ponevač by sme sa bez týchto prosriedkov nič naučiť nemohli, povedáme že sú potrebné. — Jako povedáme atď. — Prečo sú nám potrebné? — — Písacie — čítacie — a počtovacie prosriedky sú vo škole potrebné, keď sa majú dieťka čítať, písať a počtovať naučiť. — Opakujte to všetci! — Povedz to sám! — Povedz to druhým! — Povedz to tvojmu susedovi! — —

Prečo chodíte do školy? — Čo sa tu vo škole učíte? — (Keď dieťa na tuto otázku odpovedá a povie: „my sa vo škole učíme,“ ďalej nedovolí dieťaťu vraveť, ale ho pristaví s „dost!“) — Čo teda robíte vo škole? — (Tu nám dá dieťa za odpoveď: „my sa vo škole učíme.“) — Z čoho sa vy vo škole učíte? — Ešte z čoho? — A ešte z čoho? — — Vidíte! z tohoto všetkého sa učíme, a preto to jedným slovom učivo menujeme. — Jako menujeme jedným slovom všetky prosriedky, z ktorých sa vo škole učíme? — Čo menujeme učivom? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Pí-

sacie, — čítacie a počtovacie (rátacie) prostriedky sa jedným slovom učivom menujú. — Jako sa menujú atď. — Kto vie, prečo sa menujú učivom? — Povedzte to všetci? — Povedz to sám! — (Opakovanie.) Teraz sa naučíme nasledujúce verše:

Žiačik, čo vo škole vidí,
všetko potrebné je nám,
stól, tabuľa, zemevidy,
áno i riad školský sám.

Dobré dieťa obdivuje
pozorným to okom,
len nepilné poletuje
poza školu bokom!

K nadobudnutiu vedomostí vo človeku skryté prostriedky a ich upovedomenie.

Ruka. (Tieto cvičenia sú vzaté zo IV-ho názorného kruhu, pretože sa ani len myslieť nemôže, žeby sme jeden názorný kruh tak prebrali, aby sme z druhého dačo nepridali. Tu sa to už aj z toho ohľadu stať muselo, pretože sa pravé vyučovanie v predpísaných predmetoch započat musí. Keď učiteľ k tomuto cvičeniu prišiel, započat má písmom-čítanie.)

Než sme sa dnes počali učiť, čo sme predtým robili? — (Sme sa modlili.) A pred samou modlitbou, čo sme to s rukou spravili? — (Svätý kríž.) Dajte tie ruky hore, s ktorými ste svätý kríž spravili! — To sú vaše pravé ruky! — Povedz to za mnou! — Ktoré ruky ste mali vyzdvihnuté? — Ukáž mi tvoju pravú ruku! — Ukážte mi všetci vaše pravé ruky! — Povedzte: toto sú naše pravé ruky! — Povedz, ktorú ukazuješ? — Ukážte tie ruky, s ktorými ližičku držíte, keď polievku jiete! — S ktorou rukou držíte ližičku? — S ktorou rukou sa žehnáte? — Spravte svätý kríž! — S ktorou rukou ste spravili svätý kríž? — Zdvihnite pravé ruky! — Ktoré ruky máte zodvihnuté? — Spusťte ich

dolu! — Zdvihnite každý tú druhú ruku! — To je vaša ľavá ruka! — Ktorú ruku máš ty zdvihnutú? — Dole ruky! — Ktoré ruky ste mali teraz zdvihnuté? Ktoré ruky ste dole spustili? — Koľko ľavých rúk máte každý? — Povedz tvojím spolužiakom, koľko máš ľavých rúk? — Povedz im, koľko máš pravých rúk? — Povedz, koľko máš rúk spolu? — Ukáž a povedz, ako ktorú menujeme? — Toto je moja pravá ruka, a toto je moja ľavá ruka! — Nevedel by si to ty o voľačo kratšie povedať! — Koľko má každý človek rúk? — — Aj ja vám moje ruky ukážem! — Koľko rúk vám ukazujem? — Jako sa každá ruka menuje? Atď. — — Teraz zaš vám moju ruku ukážem! — Viete ktorú vám chcem ukázať? — Ktorú chcete, abych vám ukázal? — Ja vám chcem tú druhú ukázať, ktorú ruku vám teda ukážem? — No tu je, ktorá je to teda? — Ukážte aj vy tú ruku! — (Tu bude mýlka, obozretný učiteľ si ale pomôže.) —

Čo je toto na konci ruky? — Koľko prstov mám na pravej ruke? — Počítajte ich! — — Ukážte mi vaše pravé ruky! — Počítajte na nej prsty! — — Koľko prstov máte na pravej ruke? — Koľko prstov mám ja na pravej ruke? — Povedzte to takto: my máme päť prstov na pravej ruke! — Koľko prstov máš ty na pravej ruke? — Každý človek má päť prstov na pravej ruke. Koľko atď. — — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Pravé ruky hore! — Dolu! — Dajte vaše ľavé ruky hore — Ktoré ruky máte teraz hore? — Počítajte na nej prsty! — — Koľko prstov máte na ľavej ruke? — Koľko prstov máte na pravej ruke? — Koľko prstov máš na pravej, a koľko prstov máš na ľavej ruke? — Ja mám na pravej ruke päť a na ľavej tiež päť prstov! — Koľko prstov máte atď. — — Koľko prstov má každý človek na atď. —

Jako sa menuje tento predmet? — Jako sa menuje tento? — Tamten! — atď. Každý predmet má

svoje meno. — Aj prsty majú svoje mená. — (Opakuje sa.) Tento krátky ale tlstý prst menuje sa palec! — Jako sa menuje atď. — Ukáž mi na pravej ruke palec! — Ukážte všetci na pravej ruke palec! — Jako sa ten prst menuje, ktorý teraz ukazujete? — Na ktorej ruke ste mi ukazovali palec? — Koľko palcov máte na pravej ruke? — Povedz: na pravej ruke mám jedon palec! — Povedzte to všetci! — Pozrite sa teraz na vaše ľavé ruky! — Či máte aj na ľavej ruke tiež taký prst? — Aj na ľavej ruke máte palec! — Povedzte to! — Povedz, že máš na ľavej ruke palec! — Povedz, že máš aj na pravej aj na ľavej ruke palec! — Povedzte to všetci! — Povedzte to ešte raz všetci, ale aj udajte, koľko máte palcov na každej ruke! — Aj na pravej aj na ľavej ruke mám jedon palec! — Ešte raz! — — Koľko palcov máš na oboch rukách? — Povedz to takto: na oboch rukách mám dva palce! — Povedzte všetci, koľko palcov máte na oboch rukách? — — Dľa tohto sa vyvinie:

Na pravej ruke mám jedon ukazovací prst; — na pravej ruke mám jedon strední prst; — na pravej ruke mám jedon prstenkový prst; — na pravej ruke mám jedon malý prst (malík); — na ľavej ruke mám jedon ukazovací prst. — na ľavej ruke mám jedon strední prst; — na ľavej ruke mám jedon prstenkový prst; — na ľavej ruke mám jedon malík; — aj na pravej aj na ľavej ruke mám jedon ukazovací prst; — aj na pravej aj na ľavej ruke mám jedon stredný prst; — aj na pravej aj na ľavej ruke mám jedon prstenkový prst; — aj na pravej aj na ľavej ruke mám jedon malík; — na oboch rukách mám dva ukazovacie prsty; — na oboch rukách mám dva strednie prsty; — na oboch rukách mám dva prstenkové prsty; — na oboch rukách mám dva malíky. —

Ukážte mi na pravej ruke palce! — Jako sa ten prst menuje, ktorý ukazujete? — Ukážte na pravej ruke

ten prst, ktorý máte vedľa palca, ale ostatnie zatvorte! — Ukážte teraz tým prstom na mňa! — Ukážte na pec! — Na sv. kríž! — Na obraz! — Na tabuľu! — Na vaše tabuľky atď. — Čo ste teraz robili? — Aj ja budem to isté robiť! — (Učiteľ ukazuje na jeden a druhý predmet, bez toho, žeby dačo povedal, teda mlčí.) — Čo som ja teraz robil? — Čo ste vy tiež robili? — Ukážte ešte raz ten prst, ktorým ste ukazovali? — Ten prst sa menuje ukazovací prst! — Jako sa menuje ten prst? — Hádajte, prečo sa môže asi ten prst ukazovacím prstom menovať? — Tak je, lebo s ním ukazujeme! — Atď. Strední sa menuje preto stredným, bo sa v prostriedku prstov nachádza; z oboch strán sú dva prsty, a on je medzi nima. — Prstenkový sa preto menuje, bo sa na ňom prstene nosia. — Malík sa preto menuje malíkom, bo je malý — najmenší. —

Ukážte mi vaše pravé ruky! — Koľko prstov máte na pravej ruke? — Jako sa ty prsty menujú? — Počni od palca menovať prsty! — Počni od malíka menovať prsty! — Dajte ľavé ruky hore! — Koľko prstov máte na ľavej ruke? — Jako sa ty prsty menujú, počni ich od palca menovať! — Počni ich teraz menovať od malíka! — Koľko prstov máte na každej ruke? — Koľko prstov máte na oboch rukách? — Na oboch rukách máte desať prstov! — (Z počtovedy neprišli ešte dietky po desať, preto by sa im snáď ani nemalo povedať, že majú desať prstov. Medzitým, tomu sa už vyhnúť nemôže, musí sa to povedať. Keď by sme to ale aj hlbšie skúmali, nuž nič takého nenajdeme, prečo by sme teraz nemohli povedať dietkam, že majú desať prstov; do hlbšieho skúmania desiatky sa bez toho nepustíme.) — Koľko prstov máte na oboch rukách? — Koľko máte na pravej? — Koľko na ľavej? — A koľko na oboch? — Atď. — Teraz vám dačo poviem: Nie len človek má dve ruky, vy máte doma takú vec, aj tá má dve ruky. Nieкто

to nosí pri sebe, druhý to má na stene, tretí to má na kasni, a cez deň často na to hľadíme; oči, nohy to nemá, rukama vždy prepletá; kto uhádne, čo to je? —

Teraz sa všetko opakuje. Zakončí sa toto cvičenie nasledovne:

Čo robievame, než sa počneme učiť? — Kedy sa ešte vo škole modliavame? — Prv než sa modliť počneme, čo robievame rukou? — Prečo sa modliavame pred učením? — Prečo sa modliavame po učení! (Na tieto dve otázky dietky ešte nevedia dať odpoveď, povie im ju učiteľ sám.) Pred učením voláme Boha o pomoc. Po učení ďakujeme Bohu za udelenú pomoc (milosť.) — Naučme sa tento veršik:

S Bohom začínam pracovať,
 len Boh nám môže zdaru dať:
 s pomocou Božskou dobre je,
 bez nej nám nič neprospeje.

Ruka je pohyblivá.

Pravé ruky na hor! — Pravé ruky na stolicu! — Položte pravé ruky na plece vášho pravého suseda! — Pravé ruky na stolicu! — (To isté s ľavou.) — Čo sme robili teraz rukama? — (Nedajú-li dietky odpoveď, povie ju učiteľ sám: My sme rukama pohybovali. — Pohybuj aj ty pravou rukou! — Hore! — Dolu! — Na pravo! — Na ľavo! — Čo si to robil pravou rukou? — Tvoja ruka je pohyblivá. — Jaká je tvoja ruka? — Prečo je tvoja ruka pohyblivá? — Či môžu aj tvoji spolužiaci rukama hýbať? — Jaké sú teda ich ruky? — Povedzte všetci: jaké sú vaše ruky preto, že nimi môžete hýbať? — Povedz to sám! — Teraz budeme pravou rukou pohybovať! — Pravé ruky takto hore! — (Učiteľ ukáže.) Teraz pomaly na dól, takto: — Ešte raz na hor! — Teraz dolu! — Pozor! keď poviem raz! povznesete pravé ruky na hor! — Raz! — Dobre! — keď

poviem dva! spustíte ich pomaly dolu! — Dva! — Ešte! — Raz! — Dva! — Teraz ty sám! — — Ešte raz všetci! — — Teraz povzneste ešte raz pravé ruky na hor, dobre na pravo! — (Učiteľ ukáže ku pravošíkmemu pohybovaniu.) Teraz tiahnite odtuď k sebe (na ľavo) dolu! — Ešte raz! — Hore na pravo! — Dolu na ľavo! — Ešte! — Raz! — Dva! — Ešte! — — Teraz všetci! — — (Ľavošíkme pohybovanie pravou rukou sa tiež na tento spôsob prevedie. — S ľavou rukou dľa tohoto. — Vodorovné čiary sa tiež ukážu.) Čo môžeme teda rukama robiť? — Ktorá naša ruka je pohyblivá? — My môžeme našima rukama ešte aj dačo inšie robiť! — Pozrite sa len sem, čo ja teraz robím? — (Učiteľ píše.) Čo môžeme teda rukama robiť? — Čo robím teraz? — (Učiteľ počtuje.) Čo môžeme ešte rukama robiť? — Povedz aj prvé aj druhé, čo rukama robiť môžeme? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Čo zase teraz robím? — (Učiteľ kreslí.) Čo môžeme teda ešte rukama robiť? — Povedz to teraz všetko radom, čo môžeme rukama robiť? — Rukama môžeme písať, počtovať a kresliť. — Čo môžeš ty robiť rukama? — Čo môžete vy robiť rukama? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — —

Pozrite sa sem! (Učiteľ päsť pred dietkami otvorí, a pýtá sa:) Čo som teraz spravil rukou? — Čo robí žobrák rukou, keď mu almužnu dávame? Čo môžeme teda ešte rukou robiť? — Keď chudobný dostane almužnu, zatvorí ruku. — Čo spraví chudobný rukou, keď dostane almužnu? — Čo môžeme teda rukou spraviť? —

Večná toho čaká sláva,

almužnu kto núdnym dáva.

Ruku môžeme otvoriť a zatvoriť. — Opakuj to, čo môžeme rukou spraviť? — Povedzte to všetci! — Keď si chcel dnu do školy vojsť, čo si musel spraviť? — Prv ale, než by si bol dvere otvoril, čo si spravil?

— (Kľučku do ruky pochytil.) — Čo môžeš ešte rukou spraviť? — Rukou môžeme ešte dačo pochytiť. — — Keď sa deti svoju úlohu naučia, jedni sa ihrajú na lopdu, druhí púšťajú draka. — Keď pustia draka, pustia tiež aj špagát z ruky? — A čo robia s ním? — (Oni ho pevno (mocne) držia.) My môžeme rukou dačo držať. — Čo môžeme rukou ešte robiť? — Opakuj to prvé! — — Povedal som, keď sa žiaci naučia svoju úlohu, idú sa hrať. Ktoré hry som to spomínal? — (Účinkovanie na pamäť.) Dobre, jedni sa ihrajú na lopdu. — Ja mám tu tiež lopdu, čo musím s ňou spraviť, ja sa ale z miesta nepohnem, aby ju Ján v poslednej stolici mal? — (Musím mu ju hodiť.) Čo môžeme ešte rukou spraviť? — Keď ja Jánovi tú lopdu hodím, čo musí on spraviť, aby ju mal? — (On ju musí chytiť.) Čo môžeme teda ešte rukou spraviť? — Opakuj to oboje! — Povedzte to všetci! — — (Výstraha.) Čo som to robil pred chvíľou na tabuli? — (Účinkovanie na pamäť.) Teraz to všetko sotrem! — Hubka je ale veľmi suchá, choď ju namočiť! — — Teraz je zas veľmi mokrá, má veľa vody v sebe, čo musím hubkou spraviť, aby tá voda vytekla? — Čo môžeme teda ešte s rukou spraviť? — (Opakuje sa všetko radom.)

Malá Anička mala malú kočičku, ona ju mala veľmi ráda, a preto ju často rukou hladila. — Čo robila Anička s rukou kočičke? — Čo môžeme ešte s rukou robiť? — Opakujte to všetko! — — —

My sme do teraz len jednou rukou pohybovali, da- kedy pohybujeme ale oboma rukama. Ktorý by mi vedel také pohybovanie povedať, ku ktorému obe ruky potrebujeme? — Už vidím, že to neviete; nemôže vám to napadnúť! — Čo sme robili, než sme sa začali učiť? — Dobre, modlili sme sa! — Jako sme mali ruky pod modlitbou? — Ukáž mi to! — Pod modlitbou sme mali ruky sopiaté! — Čo môžeme ešte rukama robiť? —

Jako máte vy teraz ruky? — (My máme krížom složené ruky.) Čo môžeme teda ešte rukama robiť? — Opakuj to predošlé: — Keď sa modlíte, majte vždy sopiaté ruky! — Jako musíte mať ruky, keď sa modlíte? — — — Teraz sa tento veršík naučíme:

K nebu nie len ruky spínaj,
lež aj srdce k Bohu zdvíhaj! —

Čo robíme rukama, keď nám je zima? — Či si nevidel tvojho tatu, čo robil rukama, keď ho v ruky oziabalo? — Dobre, keď nám je v ruky zima, drhneme (trieme) si ruky. — Čo robievame rukama, keď nám je zima? — Čo robievam, keď niektorý z vás sa ohlieda, a zdá sa jako by nepozoroval? — (Plesknem rukama.) Povedz nám teda, čo môžeme ešte rukama robiť? — Povedzte to všetci! — — —

Vy budete vo škole vaše ruky hlavne ku písaniu, kresleniu, ukazovaniu atď. potrebovať; vaši rodičia potrebujú ruky k inšiemu. Tvôj otec n. pr. potrebuje ruky ku šitiu čižiem, tvôj k šitiu šiat, tvôj ku oraniu, tvôj k pečeniu atď. — K čomu potrebuje ruky tvoja matka? — Moja matka potrebuje ruky ku pradeniu, pečeniu, vareniu, ku šitiu atď. — Vy vaše ruky ešte k takýmto robotám nepotrebujete; prečo? — Ktorý by mi to vedel povedať? — Vaše ruky sú ku druhej robote ešte slabé, až keď budú silnejšie (mocnejšie), hej! potom budete aj inšie robiť. — K čomu budete vy teraz vaše ruky potrebovať? — —

Z r a k.

Mravné cvičenie.

To vy ešte dobre viete, prečo chodíte do školy! — Nože, povedz nám to ešte raz, prečo chodíte do školy? — Keď by ale školy nebolo, mohly by ste sa naučiť písať, čítať atď? — Škola je potrebná. — Keď by škola bola, ale učiteľa by nebolo, naučili by sa žiaci da-

čomu? — Učiteľ je potrebný, keď sa majú žiaci dačomu naučiť. — Čo je potrebné, keď sa chcú žiaci dačomu naučiť? — Kto je potrebný, keď sa chcú žiaci dačomu naučiť? — Povedz to oboje spolu na raz! — Povedzte to všetci! — Povedzte to kratšie! — Aj učivo je potrebné, keď sa chcú žiaci dačomu naučiť. — Čo je teda ešte potrebné, keď sa chcú žiaci dačomu naučiť? — Povedzte to všetci! — Povedz to prvé, druhé, aj tretie spolu, čo je potrebné, keď sa chcú žiaci dačomu naučiť? — Či len žiakom je to potrebné? — Povedz to teda tak, že aj žiakom aj žiačkam je to potrebné! — Povedzte to všetci! — Dobre, ale povedzte to ešte ináč! Na miesto prvého aj, povedzte jak, na miesto druhého aj, povedzte tak. Nuž kto to tak doveďie povedať? — Dobre, povedzte to všetci! — — —

Teraz už vieme, čo nám je potrebné, keď sa chceme dačomu naučiť. Nuž ale, inšie nám niet potrebné, len škola, učiteľ a učivo? — (Deti hľadia, jedno na druhé.) Uvidíme! — Jaký predmet to držím v ruke? — (Knihu.) Teraz ju položím na stôl! — Janko! zažmúr si oči ale dobre! — (Učiteľ ukazuje n. pr. pero.) Povedz mi teraz, čo ti ukazujem? — Vidíš, to ty nevieš, povedz to Michale, čo som to ukazoval? — Prečo si to ty nevedel, čo som ti ukazoval? — Zažmúrte si všetci oči, a povedzte, čo vám teraz ukazujem? — Vidíte, ja som teraz písmenu ukazoval. — Prečo ste mi nepovedali, čo som ukazoval? — Vy sa tomu ešte smejete! — Budeš ty vedieť takú písmenu napísať, keď bys' nevidel? — Kto nevidí, ten sa vo škole ničomu nenaučí. — Povedz to! — Povedzte to všetci! — Keď by ste nevideli, mohli by ste sa vo škole dačomu naučiť? — Keď by ste nevideli, vo škole by ste sa ničomu nenaučili. — Povedz to! — Čo je nám ešte potrebné, aby sme sa vo škole dačomu naučili? — Povedzte to všetci! — (Môže sa ešte vyvinúť: Očima vidím učiteľa.)

— Očima vidím spolužiakov. — Ja mám dve oči. — Každý zdravý človek má dve oči. — Očima vidíme nebe, slnko, mesiac, hviezdy, hory, lúky, zahrady, stromy, domy, bratov atď. — Očima vidíme svet. — Teraz sa naučíme tento veršík:)

Jak veľký a dobrýs' Bože,
a jak krásny je Tvôj svet!
Daj abych kroz dobré mravy
bol v ňom Tebe milý kvet!

Sluch.

Tot na tabuli je jedna písmena, vidíš ju? — (Dietky ešte nevedia čo je to písmena, do vysvetlovania sa ale nepustíme, o tom je reč v písmom-čítaní; to sa im teda len tak hodí.) Ty nevieš tej písmeny hlas udať, nuž ale ja ti jej hlas poviem, musíte si ale všetci uši rukama ztlačiť, takto! — Nuž teda spravte to, ja vám poviem tej písmeny hlas. — (Učiteľ povie hlas písmeny, ale po tichu.) Dolu ruky! (Toto dobre hlasno povie.) Povedz mi teda ty N., jaký hlas som to povedal? — Vidíš, ty tej písmeny hlas predca nevieš udať, a prečo? preto, lebo si nepočul, čo som povedal. Keď bys nepočul, nevedel bys' žiadnej písmeny hlas povedať. — Marka vie udať hlas tej písmeny, prečo to ona vie? — Jako sa menuje spodnia čiastka okna? — Jako sa menuje spodnia čiastka dvier? — Jako sa tento predmet menuje? — Vidíš, to ty vieš, ty si to počul, keď som to povedal! — Prečo si to ty vedel povedať? — Keď bys to nebol počul, nuž by si sa tomu nebol naučil, a teraz bys to nebol vedel. — Sú aj také chudiatka deti, ktoré nepočujú. Ony nepočujú, čo učiteľ vo škole hovorí, ony nepočujú, čo ich spolužiaci vravia, ony sa preto vo škole ničomu naučiť nemôžu. — Kto nepočuje, nemôže sa vo škole ničomu naučiť. — Povedz to! — Počuješ ty dobre? — Ty sa teda vo škole aj dačomu na-

učíš! — Keď bys ale nepočul, mohol by si sa vo škole dačomu naučiť? — Povedz to teda! — Keď bych dobre nepočul, nemohol by som sa vo škole ničomu naučiť. — Keď by ste dobre nepočuli, mohli by ste sa vo škole dačomu naučiť? — Povedzte to teda! Keď by sme dobre nepočuli, nemohli by sme sa vo škole ničomu naučiť. — Povedz to Jankovi, čomu by sa vo škole naučil, keď by dobre nepočul? — Atd. — Teraz sa tento veršík naučíme:

K tomu ja mám moje uši,
 bych počúval, jak sa sluší.
 Rád počúvam učiteľa
 môjho vychovávateľa;
 rodičov poslúcham takže,
 bo to prikaz Boží káže.

M l u v a. R e č.

Už vieme, že keď sa chceme dačomu naučiť, musí byť škola, učiteľ a učivo; že musíme vidieť, slyšať; ale ešte potrebujeme k tomu dačo, aby sme sa mohli v škole dačomu naučiť. Ktorý to uhádne? — Žiadon sa nehlásí! — Či vám mám len všetko ja povedať! — Teraz sa aj zasmejete, čo vám poviem. — Máte vy sliepky? — Kto im dáva žrať? — Povedz nám to, keď tvoja matka chce dať sliepkam žrať, čo robí? — (Ona ích svoláva.) Jako svoláva tvoja matka sliepky? — Či slyšia sliepky? — Tak je, aj sliepky slyšia. — Nuž a keď jim nasype žita, čo robia tie sliepky? — Vidia sliepky tie maľucké zrnká? — Sliepky slyšia aj vidia! — Pýta sa tvoja mama sliepok, sú-li snád hladné? — Nuž a keďby sa jích pýtala, daly by mame odpoveď? — Prečo by jej nedaly odpovede? — (Bo nevedia mluviť.) Mohly by sa sliepky v škole dačomu naučiť? — Prečo nie? — Vidíte, kto sa chce v škole dačomu naučiť, musí vedieť vraveť (mluviť). — Čo musí vedieť žiak, keď sa chce v

škole dačomu naučiť? — Povedz to aj ty! — Povedzte to všetci! — Je to teda dobre, že vieme mluiť? — To je dobre, že vieme mluiť, lebo keď by sme nevedeli mluiť, tak by sme sa v škole ničomu nenaučili. — Povedz to! — Povedzte to všetci! — Čo nám je potrebné, aby sme sa v škole dačomu naučili? — A čo ešte? — A ešte čo? — A ešte? — Atď. (Pri tomto cvičení mohlo by sa povedať, že vieme aj hlasy vydávať, spievať atď. o tom bude ale pri druhom názornom kruhu reč.)

Mravné cvičenie.

Prečo chodíš ty do školy? — Prečo chodíte vy všetci do školy? — Vy sa teda chcete v škole dačomu naučiť? — Hej, aj Ignác sa chcel tiež v škole dačomu naučiť. On ale veľmi často zameškal školu, ba nekdý celý týždeň neprišiel do nej. Čo myslíte, jako sa mu vodilo v škole? — On sa v škole málo, ba skoro nič nenaučil. Nuž a vy, či tiež tak chcete chodiť do školy, jako Ignác? — O, to ja vidím, vy sa chcete v škole veľa naučiť, nuž teda čo musíte robiť? — Čo nesmiete robiť? — Chcete často do školy chodiť? — Jak často chcete do školy chodiť? — Keď vy každý deň chcete chodiť do školy, nuž ste dobrí žiaci. — Dobrý žiak nezamešká bez príčiny školu! — Povedz to aj ty! — Povedzte to všetci! — Povedzte to takto: Dobrý žiaci... — Ešte raz! Povedzte to o žiačkach! — Povedzte to o jednej žiačke! — Dobrý žiak prijde každý deň do školy! — Povedz to ty! — Ešte raz! — Povedzte to všetci! — Povedz to o žiakoch! — Povedz to o žiačkach! — Povedz to o jednej žiačke! — Kedy prijde teda dobrý žiak a dobrá žiačka do školy? — Povedz to kratšie! — Povedzte to všetci! —

Ja som poznal jedného žiaka, menom Pavla. Pavel nezameškal školu skoro nikdy, a predsa sa ani za dva

roky nenaučil písať, čítať a počtovať, nevedel skoro nič. Jeho spolužiaci, tí vedeli všetko dobre. Čo myslíte, prečo sa nenaučil Pavel skoro nič v škole? — On nepozoroval, keď učiteľ so žiakmi mluvil. On bol nepozorný. — Jaký bol teda Pavel v škole? — Keď mal písať alebo čítať, sa ihral; on nebol usilovný. — Jaký bol teda ešte Pavel v škole? — Kto je v škole nepozorný a neusilovný, ten sa v škole nemôže ničomu naučiť. — Jako vidím, vy sa chcete v škole veľa naučiť, pravda? Či sa aj ty chceš v škole veľa naučiť? — Aj ty? — Aj ty? — Teda ste dobrí žiaci. — Dobrý žiak je v škole pozorný a usilovný. — Jaký je dobrý žiak v škole? — Jakí sú dobrí žiaci v škole? — Jaká je dobrá žiačka v škole? — Jaké sú dobré žiačky v škole? — Povedzte to všetci! — Tak je, dobrý žiak je v škole pozorný a usilovný. — Pozorný a usilovný žiak sa v škole veľa naučí. A že sa veľa naučí, to ho bude tešiť, bude tomu rád. Dobrého žiaka aj učiteľ, aj rodičia, aj jeho spolužiaci budú milovať. — Teda jakí chcete byť v škole, povedzte to ešte raz! — — Kedy musí ale dobrý žiak chodiť (príjsť) do školy? — Tak je, dobrí žiaci musia každý deň príjsť do školy, a musia byť v škole pozorní a usilovní. — Kedy musí dobrý žiak príjsť do školy, a ako sa má tam chovať? — — Kedy musia dobrí žiaci príjsť do školy, a ako sa tam majú chovať? — — Tak je, a či vy chcete byť dobrí žiaci? — No teda, keď chcete byť dobrí žiaci, naučíme sa pieseň dobrého a usilovného žiaka:

S chutou do školy pobežme,
 žiaci, žiačky spoločne;
 a tam s dobrým naučením
 dušu svoju potešme.

Katerina sa nemohla so svojimi spolužiačkami snášať. Tu sa dohadovala za miesto, kde sedela; tu za tabuľku, tu svoje spolužiačky drážila atď. Konečne nechcela

žiadna vedľa nej sedieť. Jej spolužiaci a spolužiačky menovali ju nesnášateľnou Katerinou. Maly jej spolužiačky pravdu? — Ona nebola snášanlivá, teda nebola dobrá žiačka. — Dobrá žiačka je snášanlivá. — Dobrý žiak je snášanlivý. — Jaká má byť dobrá žiačka? — Jaký má byť dobrý žiak? — Povedzte to všetci! —

Povedali sme, že dobrý žiak príjde každý deň do školy. — Dávajte pozor! — Je to dobrý žiak, ktorý príjde o 9-tej hodine do školy? — Vidíte, to není dobrý žiak. Dobrý žiak je už o 8-mej hodine v škole. — O ktorej hodine je už dobrý žiak v škole? — Aj vy musíte byť o 8-mých hodinách v škole! — O ktorej hodine musíte byť v škole? — — Čo si musí dobrý žiak so sebou do školy priniesť? — Tak je, tabuľku, knihu atď. — Ja mám tu v stolíku jednu tabuľku. Ukážem vám ju. — (Ukáže rozbitú tabuľku.) Či takúto tabuľku si má dobrý žiak do školy priniesť? — A jakú teda? — Mohol by na takejto tabuľke pekne písať? — Vidíte, dobrý žiak má dobrú tabuľku. — Dobrý žiak nemá roztlčenú tabuľku. — Povedzte to, na jaký čas máte do školy prísť, a jakú tabuľku si máte so sebou priniesť? — Kedy nesmie dobrý žiak do školy prísť, a jakú tabuľku si nesmie so sebou priniesť? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Či by už bolo na tom dosť, keďby si on len dobrú tabuľku so sebou priniesol? — Čo potrebuje ešte pomimo tabuľky, aby mohol v škole na nej písať? — Tak je, on potrebuje ešte aj kamienček. — Dobrého žiaka kamienček je zakončený. — Jaký je kamienček dobrého žiaka? — Jakú tabuľku a jaký kamienček si prinesie dobrý žiak do školy? — Jaké tabuľky a jaké kamienčky si prinesú dobrí žiaci do školy? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — — Keď žiaci zapísali tabuľku, či to tam vždy zostane napísané? — A čo sa s tým spraviť? — Čím stierame zapísané tabuľky? — Jaká musí byť tá hubka, suchá či mo-

krá? — Dobrý žiak má vždy mokrú (vlhkú) hubku! — Jakú hubku má dobrý žiak? — Jakú hubku majú dobrí žiaci? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Atď. Žiak, ktorý príjde na svoj čas do školy má dobrú tabuľku, zakončený kamienčok, mokrú hubku atď., je poriadny žiak. — Ktorý žiak je poriadny? — Ktorí žiaci sú poriadni? — Jakí žiaci chcete byť vy? — Povedz mi teda, čo musíš robiť, keď chceš byť poriadnym žiakom? — Povedzte to všetci! —

Čo robíš, keď ráno vstaneš? — Dobre, keď ráno vstaneš, sa pomodlíš. — Čo robíš, keď sa pomodlíš? — A čo potom? — Tak je, umyješ sa, keď si sa ale umyl, čo robíš potom? — (Učesem sa.) Dobrý žiak, keď ráno vstane, sa najsamprv pomodlí, potom sa oblečie, umyje a učesie. — Čo robí dobrý žiak, keď ráno vstane? — Čo robia dobrí žiaci ráno, keď vstanú? — — Janko, ukáž mi tvój kamienčok, máš-li ho zakončený! — Daj mi ho do ruky! — Jaj, čo to máš na ruke, že si ma poškriabal? — (Učiteľ toto schválne spraví; dieta hľadí, či nemá dlhé nohty.) Čo hľadáš na ruku, či máš snád dlhé nohty? — Ukážte mi všetci ruky! — Ty máš dlhé, ty nie atď. — Dobrý žiak má obrezané nohty. — Jaké má nohty dobrý žiak? — —

Keď to prvejší týdeň pršalo, bolo blato, jaké byly naše čižmy? — Je to pekne, keď máme zamazané čižmy? — Poďte z prvej stolice von! — Nech vidím, jaké máte čižmy! — Ty máš čisté, ty veru nemáš atď. — Dobrý žiak má čisté čižmy. — Dobrý žiak má čisté šaty. — Dobrý žiak má čisté knižky. — Dobrý žiak má čistú tabuľku a čistú písanku. — — Žiak, ktorý sa čisto umyje, učesie, nohty si obreže, má čisté čižmy, knižky, písanku, tabuľku atď., je čistotný žiak. — Ktorý žiak je čistotný? — Jakými žiakmi chcete byť vy? — Čo musíte teda

robiť, keď chcete byť čistotní? — Povedz to sám! — Povedzte to všetci! — Na tento spôsob sa prevedie: dobrý žiak je poslušný. — — Teraz sa naučíme tento veršík:

Pamätuj, že poslušnosť
je najkrajšia dietok čnosť:
sám Syn Boží nebies kráľ
príklad seba nám v nej dal.

Poslúchaj anjela strážca,
keď napomína teba;
bo on neposlušné dietky
neprivedie do neba.

Čo spraví dobrý žiak, keď ráno vstane? — Tak je, dobrý žiak sa pomodlí. — A či sa len doma modliavame? — Kde sa teda modliavame ešte? — Tak je, aj v škole, aj v kostole sa modliavame. — My sa modliavame doma, v škole a v kostole. — Povedzte to všetci, kde sa modliavame? — Dobrý žiak sa rád modlí doma, v škole a v kostole. — Žiak, ktorý sa rád modlí doma, v škole a v kostole, je pobožný žiak. — Alebo: Žiak, ktorý sa rád modlí, je pobožný žiak. — Ktorý žiak je pobožný? — Ktorí žiaci sú pobožní? — Ktorá žiačka je pobožná? — Atď. Ja sa vás ešte dačo opýtam. — Či len ráno, v škole a v kostole sa máme modliť? — Kedy sa ešte máme modliť? — (Na poludnie a večer.) A či sa vy doma pred obedom atď. nemodliavate? — — Kedy sa modliavame v škole? — A kedy ešte? — Atď. — — — Teraz sa tento veršík naučíme:

Kto s Bohom počína,
s Bohom dokonáva;
tomu Boh vo všetkom
hojnú milosť dáva.

Cvičme pamät dietok!

Anjelé v nebi radujú sa nad dobrým dieťaťom.

Avi hodina nech nám nemine bez dobrého skutku.

Bez Boha nič dobrého činiť nemôžeme.

Beda dieťaťu tomu, čo nemá na Boha umu.

Cieľ človeka je nebe.

Cvičenie dáva umenie.

Čo nechceš sám, nečiň druhému.

Čiň dobre a nepýtaj sa komu.

Čím menej spíš, tým dlhšie žiješ.

Čistota je pol života.

Dobrá vec sama sa chváli.

Faleš, podvod, klamy trestajú sa samy.

Hlúposť a pýcha rastú na jednom strome.

Hlúpy čo mu povieš verí, múdry každé slovo merí (merá).

Chceš-li dlúho žiť, cti rodičov svojich.

Chváľ cudzinu, ale nehaň domov.

Jaká práca, taký plat.

Kto sám seba chváli, není chvály hoden.

Kto za včasu vstáva, Boh ho požehnáva.

Kto rýchle dáva, dáva dvakrát.

Koho rozum nevede, toho škoda povede.

Každé remeslo dáva chlieb.

Kto nemá v hlave, musí mať v nohách.

Lenoch a zlodej sú sebe podobní. Lenoch kradne deň, zlodej peniaze.

Majte starý vek vo vážnosti.

Milovať Boha nadovšetko a bližného jako seba, je najprednejšie prikázanie.

Nezabúdaj dieťa, že ťa zákon viaže, činiť, čo ti otec, čo ti matka káže.

Obraz boží v sebe nosí otrok, kráľ i žobrák bosý.

Poriadok je duša každej práce.

Pilní majú chleba dost, ty lenochu, ty sa post.

Rodičom kto úctu vzdáva, príkaz Boží zachováva;
Boh mu žehná v hojnosti, dá mu večnej blahosti.

Rečiam cudzým uč sa pre potrebu, ale reč mater-
skú miluj nad všetky a mluv ňou k Bohu.

Šťastie bez rozumu neni nič.

Starca neopomeň ctiť, slyš ho, chceš-li múdрым byť.

Svet je pole, na ktorom pre večnosť sejeme.

S modlitbou v ústach, s robotou v rukách nezahyneš.

Tvár umývaj, češ si vlásky, u každého dojdeš lásky.

Uč sa žiačku uč sa rád, ver, budeš mať penez kád.

Večná toho čaká sláva, almužnu kto skryte dáva.

Záhalka je počiatok všetkých neprávostí.

Z mlada čo sa zmešká, nahradíš v starobe zťažka.

Zlý žiak je jako uheľ; trebárs nepáli, čierni predca.

Zaslúžený trest je veľké dobrodenie pre neposluš-
né deti.

Zachovaj si srdce čisté! potom máš aj nebe isté,
plné statkov najdrahších, radovánok najsladších.

Vlast si mi dal Bože,
vlast to požehnanú,
veľmi ju milujem —
život zložím za ňu.

Keď mi umre otec,
mať moja milená —
ešte vtedy nie som
sirota stratená.

Ale keď vlast stratím
nuž som osíralý,
jako vtáča čo nad
zpusťlým hniezdom žiali.

P 15 3 304

žobrák